

II RIIGIKOGU

3. istungjärk. **Protokoll nr. 71 (10).** 1924 a.

II Riigikogu koosolek 20. märtsil 1924 a.
kell 5 p. l.

Kokku on tulnud 83 Riigikogu liiget.

Walitsuse looshis: kaubandus-tööstusminister **B. Rostfeld**, siseminister **K. Einbund**, riigikassa juhataja **P. Öpik**.

P ä e w a k o r d :

1. Riigi 1924 a. eelarwe — II lugemisel.

Eelarwe-komisjoni aruandja rkl. K. Kornel.

Koosolekut juhatab abiesimees **L. Raudkepp**, pärast abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal abisekretäär **O. Köster**.

Koosolek algab kell 5.15 min.

1. Päewakorra Juhataja **L. Raudtäiendamine. kepp**: Awan Riigikogu koosoleku. Päewakord on kõigile teatawaks tehtud. Päewakorra täiendamise kohta on sõna abiesimehel Wirma'l.

Abiesimees **K. Wirma**: Ma teen Riigikogu juhatusel nimel ettepaneku täiendada päewakorda, wõttes 1 päewakorrapunktina koosseisu komisjoni ettepanek Riigikogu liigete Georg Abels'i, Hans Tirusson'i, Jaan Tagel'i ja Mihkel Laar'i wahiallajätmise ja Riigikogu liikme Anton Mangman'i wahiallowõtmise asjus.

L. Johanson (sd.): See kuulub niisuguste küsimuste hulka, mida mitte soowitaw ei ole wõtta päewakorda, ilma et sellest enne oleks Riigikogu liigetele teatatud ja sellepärast protesteerin sarnase asjaajamise wiisi wastu.

Abiesimees **K. Wirma**: Riigikogu juhatusel ei oleks mitte midagi selle wastu, kui see küsimus homse koosoleku päewakorda wõetakse, aga Riigikogu juhatus ei pea mitte wõimalikuks pidada kinni niisugust küsimust, mis Riigikogu liigete wangistamisesse puutub, et pärast ei wõidaks Riigikogu juhatusel etteheidet teha, et tema niisugust küsimust kinni peab. Kui Riigikogu soowib, ja wastaw

ettepanek tehakse, siis wõidaks seda küsimust ka homse päewakorda wõtta, aga määrata ajaks ei wõi seda küsimust edasi lükata.

Juhataja **L. Raudkepp**: On ettepanek tehtud tänast päewakorda täiendada wõttes 1. punktiks — koosseisu komisjoni ettepanek Riigikogu liigete G. Abels'i, H. Tirusson'i, J. Tagel'i ja M. Laar'i wahiallowõtmise, ning Riigikogu liikme A. Mangman'i wahiallowõtmise asjus. (Häälletatakse.) Nähtawana murega on ettepanek wastu wõetud, päewakord on seega täiendusega wastu wõetud.

2. Teadaandmine Sekretäär **O. komisjonidesse Köster**: Riigikogu antud seaduseelnõude kohta. juhatusel pool on komisjonidesse antud järgmised seaduseelnõud:

Riikliku katsekoja seadus — hariduskomisjoni ja ühingute ja nende liitude seadus — üldkomisjoni.

3. Koosseisu komisjoni ettepanek Riigikogu liigete Georg Abels'i, Hans Tirusson'i, Jaan Tagel'i ja Mihkel Laar'i wahiallowõtmise ja Riigikogu liikme Anton Mangman'i wahiallowõtmise asjus. Koosseisu komisjoni aruandja **J. Soots**: Kirjaga 5. märtsist sel aastal nr. 13 teatas kohtuminister, et Riigikogu liikmeteks saanud Aleksander Erdman, Georg Abels, Hans Tirusson ja Anton Mangman on kohtuwõimude poolt wastutusele wõetud

ja neile süüdistus esitatud, mis on ette nähtud uue nuhtluseaduse § 102 ja et kohtu-uuriija otsuse järele on kolm esimest wahiallowõetud, kuna wiimane on ära põgenenud, palub põhiseaduse § 49. põhjal Riigikogule ette panna lubada esimest kolme wahiallowõetud ja wiimast, kes ära põgenenud, wahiallowõtta, takistusabinõuna eeluurimise ja kohtumõistmise eest kõrwalhoidmise eemaldamiseks.

11. märtsil s. a. kirjaga nr. 14. pööras kohtuminister Riigikogu juhatusel poole

Riigikogu liikmeteks saanud Mihkel Laar'i ja Jaan Tagel'i kohta, lubada neid wahialla jätta.

Kirjaga 14. märtsist sel aastal nr. 13. teatas kohtuminister, et tema loobub oma ettepanekust Erdman'i wahiallajätmise kohta, sest et kohtu-uuriija on oma määrusega Erdman'i wahialt wabastanud ja teda politsei iseäraliku walwe alla andnud. Sellega langeb küsimus Erdman'i kohta iseenesest ära, sest et iseäraliku politseiwalwe alla andmine ei takista Riigikogu tööst osa wõtta. (L. Johanson, sd.: Missugune oli koosseisu komisjoni seisukoht?) Koosseisu komisjoni seisukoht oligi, et iseäraliku politseiwalwe all olemine ei takista kedagi oma kohuseid täitmast, ja et Erdman'i kohta see küsimus iseenesest ära langeb.

Kõigile ülemalnimetatud Riigikogu liikmetele on esitatud süüdistus uue nuhtluseaduse § 102. põhjal, see on selles, et nemad on osa wõtnud salaorganisatsioonist, mille oli eesmärgiks meie wabariigi makswa riigikorra kukutamine wägiwalla abil. Et sarnane organisatsioon oli olemas, seda on Riigikogu enamus tõeks wõtnud sellega, et tema kahel korral selle sama paragrahwi põhjal süüdistatawaid Riigikogu liikmeid on lubanud wahialla jätta, wõi ärapõgenenud Riigikogu liikmeid wahi alla wõtta. Sellepärast ei arwanud koosseisu komisjon käesolewal juhtumisel tarwilikuks pikemalt uurida seda organisatsiooni ja arwas wõimaliku olewat piirduda nende materjaalide läbiwaatamisega, mis on olemas iga üksiku isiku kohta, kelle kohta kohtuministerium on esinenud ettepanekuga neid wahialla jätta wõi wahialla wõtta, et selgusele jõuda, kas süüdistusmaterjal on olemas, mille põhjal kohtuwõimud wõisid süüdistust alata, ja teiseks, kas ei teki mingisugust kahtlust selles, et kohtuwõimud ei ole küllalt erapooletult talitanud ehk mõnesugustel poliitilistel põhjustel. Kõiki neid isikuid süüdistatakse osawõtmises kuritahtlikust salaorganisatsioonist ja nimelt Eestimaa töörahwa partei ja töörahwa ühise wäerinna kaudu, siis mina arwan tarwilikuks Riigikogule ette kanda ja meelde tuletada, missuguses ühenduses need parteid olid selle pörandaaluse salajase organisatsiooniga, mille eesmärgiks oli Eesti wabariigi makswa korra kukutamine wägiwalla abil ja tööliste diktatuuri sisseseadmine.

Eestimaa töörahwa partei on oma alguse saanud Eesti iseseiswast sotsialist-

likust töölisparteid. Nagu ajalehedki on teatanud, tekkis selles parteis kaks woolu. Üks wool, nimelt parempoolne, toonitab, et on tarwis jääda rewolutsioonilisele alusele, kuid ühtlasi ka parteiks, mis legaalne oleks, teine wool — pahempoolne, — soowitas parteil ühineda kommunistidega ja kolmanda internatsionaaliga, et üle minna täiesti rewolutsioonilisele klassiwõitluse alusele, et wägiwallaga katsuda Eesti wabariigi makswat korda kukutada, ja tööliste diktatuuri sisse seada. (M. Martna, sd.: Kas see on see klassiwõitluse alus?) Iseseisew sotsialistlik töölispartei awaldas sel ajal oma mõtteid ringkirjäs, mida ta laiali saatis. Selle ringkirja § XII on öeldud: „Silmas pidades, et Eesti iseseisew sotsialistlik töölispartei on kogu oma olemasolu kestel kindlalt pidanud kommunistlikku joont, on olnud õieti kommunistlikuks parteiks ja tema liikmed kindlad kommunistid, leiab Eesti iseseisew sotsialistliku töölispartei keskkomitee, et peale ühinemise peawad mõlemite ühinewate parteide liikmed olema täiesti üheõiguslikud, sellepärast ei wõi kominterni wastuwõtmise tingimuste 20-dat punkti nii seletada nagu peaks partei juhtiwates keskasutustes vähemalt $\frac{2}{3}$ sennise Eesti kommunistliku partei liikmetest olema.“ Selle ülesseatud mõtte teostamiseks oli kokku kutsutud kongress. Seal kongressil wõttis see pahempoolne element juhtimise enese kätte ja tegi otsuseks asuda 3-da internatsionaali alusele. Peale selle kuulutas tema awalikult, et nüüd on sellest poolkollasest parteist sotsid ja nende sabarakud wälja aetud, ja partei on muutunud täiesti punaseks rewolutsiooniliseks klassiwõitluse parteiks. (L. Johanson, sd.: Seckendorff ja tema sabarakk! — Teie olete usinasti õppinud, paistab wälja!) Siis andsid nad 3-dale internatsionaalile teada selle platwormile asumisest ja said sealt wastuse. Peale selle hakati sinna aruandeid saatma. Selle tundemärgiks, et neil endise parteiga mingisugust ühist ei ole, otsustas neljas kongress partei nime muuta ja nimetas ennast ümber „Eestimaa töörahwa parteiks“, milleks teda ka sellest ajast hakati kutsuma. See Eestimaa töörahwa partei ühines walimistel Riigikogusse kui ka omawalitsustesse, kommunistliku parteiga ja löid kahekesi ühes töörahwa ühise wäerinna. See ühine wäerind allus täiesti pörandaalusele kommunistliku partei keskkomiteele. Selle liikmed maksid sinna

oma palga, mis nad said, ja sealt said siis ka kihutustöödeks raha. See kommunistlik põrandaalune partei allus Moskvas olewale 3-dale internatsionaalile, ja Eestimaa töörahwa partei allus ka sellele. Mis puutub nendesse üksikutesse isikutesse, kes nendest organisatsioonidest osa on wõtnud, nimelt nendesse Riigikogu liikmetesse, kelle kohta kohtuwõimud on esinenud, et nelja neist wahiolla wõtta ja ühte wahiolla jätta, siin peab tähendama, et need isikud ei olnud selles salaorganisatsioonis mitte kõige esimese järgu jõud, waid nemad olid üldise organisatsiooni seisukohalt waadates nõnda öeldes teise järgu jõud. Aga nemad olid kohapealsed organiseerijad ja seal siis esimese järgu jõud.

Riigikogu liige Abels oli Pärnumaal Eestimaa töörahwa partei liige ja selle Enge osakonna organisator. Tunnistab „Eestimaa töörahwa partei“ ühinemist kolmanda kommunistliku internatsionaaliga, ühise wäerinna kandidaat II Riigikogus ja selle Anewalla osakonna nõukogu liige, Pärnumaa ametiühisuste keskuhise juhatusel liige. See organisatsioon oli Pärnus keskpunktiks, mille ümber koondus kommunistlik element. Wõttis osa 1922 a. 20.—22. märtsini Tallinnas ärareetud maatöölise ühise teisest üleriiklikust kongressist. Mina tuletan meelde, et see kongress wõttis otsuse wastu, et on tarwis asuda rewolutsioonilise klassiwõitluse alusele, ja Abels hääletas nende resolutsioonide poolt. Tunnistab maatöölise liidu ja temasse kuuluwate organisatsioonide ühinemist punase, tööliühise internatsionaaliga, see tähendab profintern'iga. Tunnistab ise, et tema laotas Are wallas kihutuskirjandust laiali ühise wäerinna kasuks. Kui tema üle kuulati tunnistas ta, et tema on „ideeline kommunist“, see on, terrori ei tunnista.

Järgmine Riigikogu liige, kelle saatust täna tuleb otsustada, on Tirusson. Tema on Wõrumaa organisator ja tema ligem kaastööline oli Tagel. Wõrumaa kommunistlikus sihis organiseerijaks oli Riigikogu liige Weiram, ja niihästi Tirusson, kui ka Tagel olid nende juhtnööride ja käskude täitjad, mis keskkohest Weiram sinna saatis. Tirusson'i kohta on järgmised andmed: Ta on ametipoolest kingissepp, Eestimaa töörahwa partei Wõru osakonna esimees, Wõru maakonna peaorganisator, wangistati omas kodus, kus ta järjekindlalt koosolekuid pidas. Tema kandideeris tööliste ühise wäerinna nime-

kirjas II Riigikogu walimistel ja Wõru maakonnanõukogu walimistel 1923 aastal. Tema juures on läbiotsimine toime pandud ja on leitud niisugust materjaali, mis tema kuuluwust nendesse organisatsioonidesse kinnitab, ja tõendab, et tema oli aktiivne tegelane. Tema juures on leitud Eestimaa töörahwa partei Wõru osakonna liikmekaart, siis on tema juures leitud ka teised kaardid, see tõendab, et tema oli see kaartide wäljajagaja olnud. Siis on leitud weel rahakaardi lõige 1.000 marga peale, mille saatja oli Weiram, ja mille saatekirjas on öeldud, et Tirusson peab seda raha andma kommunistidele Wõru wangimajas. See tunnistab tema sidet Weiram'iga. Siis leiti tema juurest weel allkiri, kus tema nõusolekut awaldab ühise wäerinna nimekirjas kandideerida. Siis on leitud weel korjandusraamatuid ja kwitunge ja nende peal on ümmargune pitser „Eesti töölisühisuste üldliit.“ Ka leiti Eestimaa töörahwa partei Wõru osakonna koosoleku protokollid, millest näha on, et Tirusson on walitud Eestimaa töörahwa partei Wõru osakonna esimeheks ja et Tagel on walitud sekretäärriks. Siis on tema juurest leitud weel mitmesugused ringkirjad, mis Tallinnast on saadetud. Need ringkirjad on saadetud temale laiali laotamiseks ja mitmetes nendes kutsutakse ülesse „wõitlusele töörahwa walituse eest“. Nendest on näha, et kawatsetakse omawalitsusi teha proletaarilise klassiwõitluse toetuspunktideks. Siis on leitud „Eestimaa töörahwa partei“ nurgastemplita üleskutsed ja kõnekawad noorsoopäewaks. See kõnekawa lõpeb sõnadega „... elagu töölisnoorsugu, töörahwa rewolutsiooniline wahiwägi“. Siis soowitatakse esimese mai lipukirjaks wõtta hüüdsõna: „Maha kurnajad ja nende toapoisid.“ Weel on tema juurest leitud üleskute Eesti kommunistliku partei poolt, kus räägitakse sellest „landeswehr'i hädaohust“, millest omal ajal kommunistid ka Riigikogus rääkisid. Tunnistajate tõenduse järele laotas Tirusson kihutuskirjandust laiali, mis osalt oli trükitud meie maal, osalt aga ka Wenemaalt toodud, näiteks „Kommunismi põhimõtted“. Saatekirjadest on näha, et tema seda on saanud Riigikogu liikmetelt Weiram'ilt ja Pälson'ilt. Ise tema tunnistab ka, et niihästi Eestimaa töörahwa partei, kui ka „ühine wäerind“ on seisnud III internatsionaali alusel. See oleks Tirusson'i kohta.

Tagel, nagu ma ütlesin, oli tema kaastööline Wõru linnas. Tema oli ka Eesti-

maa töörahwa partei Wõru osakonna liige ja ühtlasi laekahoidja; laotas kihutuskirjandust laiali. Kommunist Hansen'i kõne eel 4. märtsil 1923 aastal kleepis Wõrus koosoleku kuulutusi üles, käis 1. mail 1923 aastal Wastseliina wallas „Eestimaa töölispartei“ ja „ühise wäerinna“ heaks kihutustööd tegemas. Agitatsiooni reisi eest sai ta raha ühise wäerinna Riigikogu rühma liikmelt Weiram'ilt. Oli partei Wõru osakonna aktiivsem tegelane. 6. septembril 1923 aastal, käis Tallinnas töölistekeldris nõu pidamas. Sealt tõi ta kihutuskirjandust kaasa; wõttis parteiliigetelt liikmemaksu wastu ja andis kwiitungid wälja oma allkirjaga: „Eestimaa töörahwa ühise wäerinna“ kandidaat II Riigikogu walimisel ja Wõrumaa maakonnanõukogu walimistel. Oktoobri- ja nowembrikuul 1923 aastal teenis ta eraisikuna 7-da rügemendi töökompaniis tiserina; tegi sõjawäes kihutustööd „Eestimaa töörahwa partei“ ja „ühise wäerinna“ kasuks, mispärast rügmendiülema poolt teenistusest wabastati. Tema juurest on läbiotsimisel leitud dokumente, mis seda kõike tõendawad, mis siin on nimetatud. Muuseas on tema juures leitud 22 sõjawäe püssi padrunit ja 1 „Nagani“ süsteemi rewolwri padrun, siis weel kirjad Weiram'ilt, Eestimaa töörahwa partei Wõru osakonna liikmemaksu raamat. Selle esimese lehekülje peal on Wõru osakonna liikmete nimekiri ja edasi järgnewad kwiitungid. Siis on leitud tema juures kihutuskirjandust, mis temale oli saadetud laialifaotamiseks ja millest osa oli laiali laotatud, osa laiali laotamata. Tema juurest on ka leitud weel „Töörahwa Hääl“ nr. 15, milles on ära trükitud Eesti iseisewa sotsialistliku tööliste partei 4. kongressi otsus, et endine „Eesti iseisew sotsialistlik tööliste partei“ nimetatakse ümber „Eestimaa töörahwa parteiks“.

Laar. Tema töötas Tartumaal, nimelt Luunja wallas. Nagu wäljaantud tunnistusest näha, oli ta instruktoriks — organisaatoriks. Tartumaa maatööliste ametiühisuste liidu poolt oli temale Heideman'i ja Pälson'i allkirjadega sarnane tunnistus wälja antud: Kõigi maade töölistes ühinege! Tunnistus: „Selle ettenäitaja sms. M. Laar — Luunjast, on Tartumaa maatööliste ühisuste liidu juhataja poolt määratud instruktoriks ja ülesandeks tehtud Tartumaa maatööliste ühisusi elustada, uusi asutada ja kõigis ühisustes abiks olla ja juhtnõore anda nende tegewuses.

Kõiki maatööliste ühisusi ja üksikuid seltsimehi palume sms. Laar'ile abiks olla ja kaasa aidata kõigiti tema töös.“ Selle tunnistusega käis tema ümber ja tegi agitatsiooni, et poolehoidu wõita oma rühmale. Tema oli ka Eestimaa töörahwa partei Luunja osakonna sekretäär, organiseeris Tartumaal tööliühisusi, oli „Eestimaa töörahwa ühise wäerinna“ Riigikogu kandidaat ja tegi kihutustööd selle rühma kasuks. Peale selle oli ta Tartumaa maatööliste liidu juhatause liige, wõttis 27—30. nowembrini 1922 aastal Tallinnas ärapeetud II üleriikliku töölisteühisuste kongressist osa ja hääletas nende resolutsioonide poolt. Tema juures on läbiotsimisel leitud kirjad „Töölise“ toimetusele, mis wäljendawad tema ilmawaadet, mis kommunistlikku laadi on. Tema poolt on kokku seatud Eestimaa töörahwa partei kodukord Tartu maakonnanõukogule. Siis on ta juurest leitud ametiühisuste liidu tunnistus, et Laar on instruktor-organisaator, selle tunnistuse ärakirja lugesin juba ette — siis liikmekaart ja terwe rida kirju, muuseas ka teade, et Eestimaa töörahwa partei Luunja osakond on registreeritud. Riigikogu ühise wäerinna toas on leitud M. Laari allkirjaga kiri — postitempel 21. VII. 23. — aadress „Kommunistlik tööliste Riigikogu rühm“. Tallinn. Samas kirjast soowitatakse nõuda, et tööliste antakse luba asutada omale lööksalkasid. Alust selleks on andnud see asjaolu, et kodanlastel olla õigus oma küttrühme asutada. Laari kohta on ka tunnistajate näitamised olemas. Muuseas tunnistab Joh. Paukson, et Laar tegi „ühise wäerinna“ heaks kihutustööd. (L. Johanson, sd.: Kes see Juhan Paukson on? Maaliidu tuus?) Ma ei tea, missugune tuus ta on, aga kohtu-uurija juures on ta üks tunnistajatest. Peale selle on ka weel teisi tunnistajaid, kes tõendawad, et ta on olnud kohapealne ühise wäerinna waimline juht ja kommunistlik agitator.

Mangman'i kohta, keda on ette pandud lubada wahialla wõtta, sest et tema on ära põgenenud, teatatakse, et tema oli Paide maakonnas organisaator, ja nimelt Wäätsa wallas. Tema kohta on niisugused teated, et ta on „Eestimaa töörahwa partei“ Wäätsa osakonna liige ja Wäätsa tööliühisuse juhatause liige, ning „töörahwa ühise wäerinna“ kandidaat Riigikogusse. Et tema on ära põgenenud, siis teda isiklikult üle kuulata ei saanud, aga temal oli ühine korter isikuga, kelle wastu

ka süüdistus on tõstetud sama paragrahwi põhjal, see on keegi Silm. See Silm oli nimelt selle maakonna organiseerimise peajuhataja, kuna tema äraolekul tema aset täitis Mangman, kes temaga ühes elanud. Läbiotsimisel nende ühises korteris leiti kaust „Eestimaa töörahwa partei“ Paide osakonna sissetulnud kirjade tarwis. Seal sees on Tallinna keskkomiteelt tulnud kirjad ja ettekirjutused; niisama Järwamaa töölisteühisuse protokoll. Nimetatud protokollid on kirjutatud Mangman'i käega. Teine kaust on Järwamaa töölisühisuse kirjawahetus. Nimetatud kirjawahetusest selgub, et keegi Tomp on Mangman'ilt saanud 1.010 marka poliitiliste kannatajate heaks. Siis on weel Järwamaa töölisühisuse konwerentsi sissetulekute ja wäljaminekute raamat, liikmekaartid, kassaraamatud ning kõne konspekt „Töölisnoorsoo ülesanded klassiwoitluses“. Sellest on näha, et on tahetud „Spartakuse“ osakonda asutada. (O. Gustawson, is.: On asutatud juba!) Sellest kirjawahetusest selgub, et on tahetud osakonda asutada, kas see juba asutatud on, seda ei wõi sellest kirjawahetusest järeldada. Teil muidugi on see asi täpselt teada, mispärast palun Teid minu ettekannet pärast täiendada. Weel on leitud „Eestimaa töörahwa partei“ keskkomitee juhatuskiri 11. jaanuarist 1923 a. nr. 418 ja nr. 419 Keerdo allkirjaga ja teine samasugune Hansen'i ja Janson'i allkirjaga. Need juhtnöörid on edaspidise tegewuse arenemise kohta. Siis on leitud weel Eesti iseseiswa sotsialistliku tööliste partei Wäätsa osakonna protokolliraamat, millest on näha, et kolmandal kongressil on otsustatud ühel häälel parteilt nõuda, et tema asuks mitte ainult sõnadega, waid ka tegudega kolmanda internatsionaali alusele. Protokollid on kirjutatud Mangman.

Komisjon, läbi waadates seda ettekantud materjaali, jõudis arwamisele, et kui kohtuwõimud on leidnud tarwilikuks neid isikuid wastutusele wõtta ja kuna ei ole leitud mingit niisugust materjaali, mis annaks põhjust kahelda, et kohtuwõimud siin küllalt erapooletult ei ole talitanud, siis otsustas koosseisu komisjon esineda Riigikogule ettepanekuga, lubada kohtuwõimudele wahialla jätta Riigikogu liikmeid Georg Abels'i, Hans Tirusson'i, Jaan Tagel'i ja Mihkel Laar'i ning wahialla wõtta Riigikogu liiget Anton Mangman'i.

O. Gustawson (is.): Härra Jaakson, kes sisuliselt sama küsimuse kohta paaril korral koosseisu komisjoni aruandjaks oli, tähendas mõlemal oma esinemisel, et ei tohiks olla mingisuguseid eesõigusi, waid kõik kodanikud peaksid olema seaduse ees ühesugused. Seda nõudwat meie põhiseaduse mõte. See on õige, aga järeldused, millised härra Jaakson siin tegi, ei ole minu arwates mitte õiged. Ma wäidan wastupidist ja nimelt, et kui küsimus Riigikogus otsustatakse nõnda, nagu koosseisu komisjon ette paneb, siis ei saa siin juttu olla Riigikogu liigete eesõigusest, waid wastuoksa: Riigikogu liikmeid tahetakse asetada halwemasse seisukorda, kui seda on ükski teine harilik kodanik. Meie wõiksime siis wälja minnes härrade Jaakson'i ja Soots'i lähtekohast küll kõneleda Riigikogu liigete immuniteedist, aga ainult negatiivses mõttes.

Meil on ometi seaduste järele lugu nõnda, et üheltki inimeselt ei wõeta õigusi enne kui kohus oma otsuse on teinud. Riigikogu liikmed asetatakse aga ses suhtes halwemasse seisukorda. Põhiseaduse § 40 järele langeb Riigikogu liige Riigikogust wälja, kui ta on wangistatud Riigikogu loal. Riigikogu on juba mitu wangistamisloa andnud. Terwe rida Riigikogu liikmeid on Riigikogust wälja langenud, enne kui kohus nende kohta oleks oma otsustawa sõna öelnud. Mis on siis see muud, kui see, et teatawalt osalt riigikodanikkudelt wõetakse teatud õigus ära, enne kui kohus asja oleks sisuliselt arutanud. Ei saa juttu olla immuniteedist siis, kui Riigikogu liigete wolitusküsimus otsustakse teisel ja lihtsamal teel, kui seda tehakse isegi harilikkuude kodanikkudega. Meie oleme sarnasele kohtuotsusele ettejooksmise wastu enne waielnud ja rõhutanud — Riigikogu liikmele garantéeritagu vähemalt hariliku kodaniku õigused, kui teda eesõigustada ei taheta. Seda aga ei tehta. Wähemalt mitte kõigi Riigikogu liigete suhtes. Muidugi mõista, meil on Riigikogu liikmeid keskelt ja paremalt tiwalt, kelle kohta enamsoodustus igal tingimusel maksew. Meie oleme wõinud näidata niihästi Riigikogus endas, kui ka Wene-Balti tehaste komisjonis, et põllumeeste kogude Riigikogu rühm wäga terawalt wahet teeb, kuhu rühma keegi Riigikogu liige kuulub. Kui on jutt komisjonistidest, siis on küsimus küllalt selge ja lihtne — wõib ilma pikema jututa wangistamisloa anda. On aga tegemist wa-

litsuse liigetega, kelle wastutusele wõtmise õigus Riigikogule on antud põhiseaduse § 67 põhjal, siis ruttawad parempoolsete rühmade liikmed sedamaid seletama, et siin tuleb kõige ettewaatlikumalt talitada. Wäga kummaline oli kuulda, kui ühel wanematekogu koosolekul kommunistide wangistamise küsimuse arutamise puhul kristlik härra Raudkepp seletas, et küsimus iseenesest mõistetaw ja selge olla — siin olewat küllalt tõsiasjast, et kohtuwõimud mõne Riigikogu liikme wäljaandmist nõudwat. Luba tulla siis jalamaid anda. Hoopis teised noodid pandi peale siis, kui tuli kõne härra Ipsberg'ist kui endisest ministrist ja Riigikogu liikmest ja härra Westel'ist kui ministrist. Siis leiti, et siin ei tohi kergemeelselt talitada, waid siin peab wäga ettewaatlik olema ja tagasihoidlikult rehkendama olemasolewate konkreetsete andmetega. Rõhutati eriti, et Ipsberg pealegi Riigikogu liige olla. Olge vähemalt järjekindlad kõikide suhtes. Nii kaua aga, kui seda mitte ei tehta, oleme õigustatud ütlemas, et siin mõõdetakse kahesuguse mõõdupuuga, mis öeldakse olewat hirmus Isanda meelest.

Kui nüüd tulla nende põhjenduste juurde, millistega esnes komisjoni aruandja härra Soots, siis pean ma ennast kõigepealt wabandama härra Einbund'i ees. Härra Einbund ütles kord, et olla skandaalne, kui mittejurist on aruandjaks ühes kriminaalküsimuses. Ma arwasin selle liialdatud olewat. Aga et see tõesti umbes samalaadi on, seda näitas härra Soots'i tänane esinemine. (M. Martna, sd.: Härra Soots on ometi kindral. — J. Hünerson, põl.: Teie saate sest aru.) Arusaamine, härra Hünerson, wõib wäga mitmesugune olla ja Teie arusaamine on alati selle järele, kellest Teil aru saada tuleb. Härra Soots kandis ette terve rea põhjendusi, mis on küll kõike muud, kuid ainult mitte küllalt kaaluwad selleks, et Riigikogu liiget Riigikogust wälja anda.

Enne aga, kui käsitada neid põhjendusi, mis härra Soots'i poolt ette kantud, lubatagu teha paar õiendawat märkust. Ma pean kõige kategoorilisemalt wastu waidlema sellele, kui härra Soots püüab tõendada, et endisse Eesti iseseiswa sotsialistlikku töölisparteisse olla jäänud kõige pahempoolsemad ja et parempoolsemad olla sealt wälja wisatud. Konflikti tõukel tekkinud partei lõhkimineku tagajärjed olid sootuks wastupidised — pahem-

poolsed sunniti parteist lahkuma, need aga, kes parteisse järel jäid, on kõige oportunistlikumad elemendid. Teiseks eksib härra Soots, kui ta ütleb, et Eestimaa töörahwa partei olla kominterni wastu wõetud. Härra Soots wõiks peale muude materjaalide uurida kominterni wastuwõtu tingimuste 21 punkti. Sealt näeks tema, et kominterni wõib kuuluda partei, kes kannab nime — selle ja selle maa kommunistlik partei. Kui aga üks partei kannab mõnda muud nime, siis ei wõi tema juba nime pärast kuuluda kominterni. Eestimaa töörahwa partei, samuti Eesti iseseisew sotsialistlik töölispartei, millest Eestimaa töörahwa partei pärast wälja arenes, ei ole oma nime aga mitte muutnud, järjekult ei wõi juttugi olla sellest, et nad wõiksid kuuluda kominterni. Härra Soots ei ole seda mitte näidanud, et tähendatud tingimuste wastaw punkt muudetud oleks. Sinna wastu wõetud nad ei ole, see on aga käesolewas küsimuses otsustandew. (J. Soots, põl.: Profinterni.) Armas härra Soots, wahe profinterni ja kominterni wahel on wäga suur. Profintern on kutseorganisatsioonide keskkoondu, mis suurel määral lahku läheb kominternist kui poliitiliste parteide keskkoondust. (J. Luur, krst.: Kuidas Teie nii tark olete?) Härra Luur, ma olen paar korda Narwas käinud ja seal saab inimene targaks, kui ta mitte pärisrumal pole.

Nagu ma juba tähendasin on kominterni kuulumine wõi mittekuulumine käesolewas küsimuses enam kui tähtis. Sellepärast nimelt, et härra Soots ei ole mitte millegiga näidanud, milles nende isikute individuaalne süü seisab, kelle wahialajätmise wõi arreteerimise luba täna Riigikogult nõutakse. Kõik see, mis härra Soots ette kandis, ei ole muud midagi kui legaalselt töötawate organisatsioonide rawaline awalik töö. Härra Soots leiab suurima õigustuse kommunistide wäljandmiseks selles, et kõik need organisatsioonid, kuhu wäljanõutawad Riigikogu liikmed kuuluwad, olla asunud klassiwõitluse alusel. Kui järjekindel olla, siis peaks härra Soots esinema ettepanekuga, et täna paugu pealt kõik põllumeeste kogud sulutaks ning neisse kuuluwad Riigikogu liikmed kinni pandaks, sest et põllumeeste kogud sama terawalt on pidanud ja peawad klassiwõitluse joont, nagu seda on teinud süüdistatawad organisatsioonid. Teie tunnustate ju, et üle kõige peawad

käima isegi mitte klassi, waid selle weelgi kitsama kildkonna huwid, kes teie seljtaga seisab. (J. Hünerson, põl.: Ei ole see nii!) Kui teie klassiwõitluse pärast tahate kedagi kaaki tõmmata, siis peate seda tegema esimeses jones iseenestega. Klassiwõitlus, nagu meie sellest aru saame, ei ole weel mingisugune kriminaal kuritegu, mille eest saaks kedagi wastutusele wõtta. Aga edasi. Milles awaldub siis see klassiwõitlus, millest härra Soots kõneles kui roimast? Härra Soots luges ette terve rea jalustrabawaid teateid, milles Riigikogu liikmed Laar, Tirusson, Abels ja teised süüdi olla. Härra Soots nimetas kõigepealt kõnekoosolekute kuulutuste wäljapanemist. Ma arwan, kui selle põhimõtte järele käia, et peab arreteerima igähte, kes kuulutati wälja paneb, siis tuleks küll palju Riigikogu liikmeid pokri panna. Mina isiklikult olen säärast kuritööd tihti teinud ja teen seda, kui jumal terwist annab, edaspidigi. (L. Johanson, sd.: Nii kaua, kui Soots'i pihku langete. — J. Luur, krst.: Kas Teile terwist jumal annab?) Koosolekute kuulutuste wäljapanemine, koosolekute lendlehed ja kõik muud sarnased asjad olid seotud kihutustööga, millest kõik parteid teise Riigikogu walimistel osa wõtsid, — peale töörahwa ühise wäerinna weel keskruhmad ja iseäranis agaralt põllumeeste kogud. Pärast tehti sedasama niihästi maakonna- kui ka linawalimistel meie enam kui agara siseministri härra Einbund'i teadmisel. Takistusi kihutustööks siis ei tehtud. Meie ei ole kunagi kuulnud, et töörahwa ühisele wäerinnale oleks keelatud olnud oma nimekirjadega esineda walimistel. Selle loogiline tagajärg on ometi see, et walimistel töörahwa ühine wäerind wõis arendada oma kihutustööd niisama nagu teisedki parteid. Kui siis leiti, et see tol ajal lubataw oli, on minu arusaamise järele õige iseäralik nüüd tagantjärele tulla ja selles nende kuritööd leida. Nad ei ole ükski walimiste eel seaduses lubatud kihutuskosolekuid pidanud, seda on teinud teised, sotsiaaldemokraadid, oleme teinud meie ja õige agaralt on teinud seda tööerakondlased ja ka Teie mehed, härra Soots.

Teine süüdistus — kõnealolewad Riigikogu liikmed olla omal ajal saanud palka siit keskkohast. Mina arwan, kui härra Soots tahab selle süü pärast kedagi kinni panna lasta, siis peaks ta minema

Pärnu ja sealt kinni tirima põllumeeste esituse agitaatori Suka ja Läänemaalt Pärna. Need mehed on samuti saanud keskkohast palka poliitilise kihutustöö eest. (J. Hünerson, põl.: Aga mitte Moskwa-st.) Meie ei ole aga midagi kuulnud sellest, et ka põllumeeste kogudele kuritöödeks loetaks seda, kui need kogud teatud isikutele poliitiliseks organiseerimiseks palka maksawad.

Edasi tõi härra aruandja ette, et need ja need olla oma parteisse liikmeid wastu wõtnud, ning et nende käest olla liikmemaksu raamatuid, partei kirjawahetust ja muud sarnast leitud. Ma usun, et Eesti iseseisew töölispartei ja samuti Eestimaa töörahwa partei olid seaduslikus korras registreeritud poliitilised parteid. On päris kindel, et kui need kaks parteid kui seaduslikus korras registreeritud ja legaalselt tegutsewad organisatsioonid on wõinud oma tegewust awalikult siseministri teadmisel arendada, siis ei saa ometi mingisugust kriminaal kuritegu wälja lugeda nende parteide tööst aktiivselt osawõtmise eest. Kui aga seda tehakse, ei oska meie midagi muud teha, kui waid pead wangutada.

Härra Hünerson tähendas oma kohalt: meie maksame oma agitaatoritele palka omast taskust, aga need teised olla palga saanud Moskwa-st. Waatleme sedagi küsimust natukene lähemalt. „Kaja“, „Waba Maa“ ja „Päewaleht“ ning teisedki ajalehed töid omal ajal teate, et ainus rahallikas oli kommunistliku rühma kassa, kuhu tuli raha selle rühma liigete palgast, millest maksti agitaatorite palgad ning tasuti muud kulud. Teisi andmeid meil teada ei ole. Kui härra siseminister Einbund omal ajal, nagu praegu härra Hünerson'gi, püüdis tõendada, et kommunistlikele rühmale olla raha tulnud Wenemaalt ühe kohaliku saatkonna kaudu, siis pidi ta hiljem oma lipu alandlikult maha laskma ja loobuma oma julgetest oletustest. Ja loo lõpp oli rahwuslik skandaal. Härra Einbund oma oletustega oli see, kes sundis meie välisministri Wene saatkonda Kanossasse minema. Ja ma tahaksin nüüd küsida, mida siis õieti lõpuks uskuma peab, kui awalikult tunnistatakse — teatud andmed olla dokumentaalselt tõendmata. Kas ei tule siin oletada, et härra Einbund ka teised oma oletused sama kergel käel ja põhjendamatu ilma on pilanud. Meil on nähtawasti kaks õigust — üks sisemiseks tarwitamiseks ja teine wäljaweoks. Wiimane wajab dokumen-

taalset tõendust, esimene aga mitte. See järjekordne bluff näitab liigne kord, et seesuguste sisemiseks tarvitamiseks mõeldud „einbundiaadidega“ kuigi kaugele ei saada. (E. Weberman, rhsw.: Kas siis saatkonna tempel on peal, kui raha välja antakse?) Härra Weberman, siis minge ometi härra välisministri juurde ja öelge talle, et ta väga rumalasti on talitanud, kui ta Einbund'i pärast Kanossasse läks. (Segane wahelhüüe K. Ipsberg'i, põl. poolt.) Härra Ipsberg, Teile tohiksid mustad ärid igatahes enam tuttawad olla kui mulle.

Juhataja **L. Raudkepp**: Kõneleja, ma kutsun Teid päewakorra juurde.

O. Gustawson (is.): Mina ei ole oma warandust weel mitte jaotama hakanud, nagu härra Ipsberg oma abikaasaga seda on teinud.

Juhataja **L. Raudkepp**: Kõneleja, ma kutsun Teid teist korda päewakorra juurde.

O. Gustawson (is.): Järelikult wõime meie õige põhjendatult kahelda kui kaugelt on dokumentaalselt põhjendatud teisedki aruandjalt tehtud oletused. Need dokumendid aga, mis käsitawad raha saamist, ei ole weel mitte asjad, mis wastuwaidlematult näitaksid, et rahasaanud isikud on waja wahi alla wõtta. Samuti ei tõenda esitatud dokumendid, et need Riigikogu liikmed, keda tahetakse wahi alla wõtta wõi sinna jätta, kuuluksid E. K. P.—sse — Eestimaa kommunistlikku parteisse. Seda ei ole härra Soots mitte poole sõnagagi põhjendanud. Kõik muu aga, mille kohta tema teatud dokumenta tsiteeris, on asjad, mille eest ühtegi wabariigi kodanikku wastutusele wõtta ei saa.

Lisaks olgu weel tähendatud, et meil väga palju põhjust on kaheldes arwata, et kaitsepolitseilgi ei puudu teatud teened sarnaste üleskutsete sepitsemiseks, nagu neist siin omal ajal härra Jaakson ning täna härra Soots ette kandsid. Härra Jaakson kandis siin minewal korral ette terve rea üleskutseid ja härra Soots'i käes olid ka täna mõned nendest. Härra Soots leiab ühe hirmsa asja olewat, kui üleskutsetes öeldakse: „elagu rewolutsiooniline noorsugu!“ See olla kuritegu, mis riigile hädaohtlik ja tema alused kõikumane paneb. Öeldakse, et hirmul suured silmad olla. Sellepärast ei maksa imes-

tada, kui härra Soots niisuguseid omapäraseid järeldusi teeb; kriminaalne kuritöö ei ole see aga siiski mitte. (L. Johnson, sd.: Iga noorsugu on rewolutsiooniline, ja ma arwan, et härra Soots ka kord noor oli!)

Härrad aruandjad on siit kõnetoolilt tsiteerinud mitmeid üleskutseid. Ma rõhutan — üleskutsete kohta on meil põhjust arwata, et kaitsepolitsei ise mitmed neist omal ajal on wabritseerinud ja laiali laotanud, selleks, et omale tööd muretseda ja leiba käes hoida. Sellepärast arwan mina, et peab väga ettewaatlik olema sarnaste üleskutsete tsiteerimisega, ja tuleb selgitada eelkõige, kus need üleskutsed on wabritseeritud. Kui see aga nõnda on, siis ei saa meie mitte iga üleskutse kohta ütelda, et see kommunistliku partei poolt tuleb. See ei ole aga ainus ala, kus kaitsepolitsei tegutseb. Teda huwitab mõni teine ala. Kõigil on wist meeles weel wahejuhtumine, mis leidis aset 1922 aasta 1. mail Kadriorus Russalka ausamba juures, kus rakettkonn rahwa sekka wisati. Härra siseminister on sellest kõnelenud, et näidata, kui kaugele kommunistid oma terroristlikkude wõtetega lähewad. Ei ole aga kellegi saladus, et see rakettkonn wisati mitte kommunistide, waid kaitsepolitsei agentide poolt. (J. Hünerson, põl.: Aga häbi, kes jooksema pistsid!) Mina usun, et häbi peaks olema kaitsepolitseil, kes niisuguste tempudega hakkama saab.

Härra Soots aruandjana, samuti teised põllumehed ning keskerakondlased armastawad seletada — siin olla tegemist niisuguse organisatsiooni likwideerimisega, kelle eesmärgiks olla meie demokraatliku korra kukutamine. Kuid tõendawaid dokumente neil ette kanda ei ole. Ja niikaua, kui seda ei tehta, siis lubatuga meid ettetoodud oletuste juures kahelda.

Mis aga meil täiesti selge — see aktsioon ei ole sihitud mitte nii palju kommunistliku liikumise kui sarnase wastu, waid ta tüürib sinna, et ühelt poolt kindlustada Riigikogus parempoolset enamust ja teiselt poolt anda hoop töolisliikumisele üldse. Riigikogu liige Martna on juba sellest kõnelenud, kuidas härra Päts'i walitsus sel teel lootis endale kõikumaläinud enamust Riigikogus kindlustada, 100 Riigikogu liikmest kümme wälja lüües. On ju selge, et Riigikogus põllumeestel peale kõneallolewa aktsiooni läbiwiimise wõrdlemisi suurem enamus pidi jääma kui enne. Aga mitte ainult Riigikogus, waid samuti tahe-

takse sel teel kindlustada parempoolset enamust ka maakonnaõukogudes ja linnawolikogudes. Mul ei tarwitse näiteid kaugele otsima minna. Pärnumaal on 15 maakonnaõukogu liikmest 7 põllumeest, 8 ülejäänust aga 3 nõndanimetatud kommunisti. Kui wõtta ja kõrwaldada need 3 nõndanimetatud kommunisti, siis jääb põllumeestel kaheteistkümnest liikmest seitse ja siis wõiwad nad teha, mis nad tahawad. Wõtke Järwamaa, seal on samuti 15 kohast maakonnaõukogus 7 põllumeeste käes, 8 ülejäänud kohast 1 nõndanimetatud kommunisti käes. Kõrwaldage see üks, siis jääb seitse seitsme wastu ja on jõudude wahekord asetatud surnud punktile. Samuti on lood Walgamaal, Tartumaal ja Tallinna linnawalimistel. Eks agar härra Einbund leidnud omal ajal, et Tallinna linnawalimised, kui mitte-seaduslikus korras teostatud, on tarwis tühistada ja eks seda kohtus esimeses astmes tehtud ongi. Aga nüüd on Riigikohus walimised ometi õigeks tunnistanud. Linnawalitsus on wahepeal pealt poole miljoni marga kulutanud ning nüüd seistakse katkise küna juures. Seisukord uues wolikogus on aga suuresti paranenud, on kindlustatud täielik enamus parempoolistele ja keskrühmitustele.

Aktsioon ise kestab aga edasi. On kindel, et kui töörahwa ühise wäerinna uued kandidaadid järjega Riigikokku jõuawad, siis nad siit ilma pikema jututa wälja bukseeritakse, ja et kommunistide wäljaandmine jätkub nii kaua kunni need umbes 200 inimest, kes nimekirjas, kõik wälja on langenud. Siis järgneb jällegi saagijagamine. Põllumehed ja teised, kes ühise wäerinna wastu wõitlemas, eks need rutta siis wabakstehtud kohti omawahel jagama, nagu seda tehti I Riigikogus. (Wahelhüüe paremalt poolt: Teil on jagamine selge.)

See on küsimuse üks kül. Aga teine on see, — kommunistide wastu wõitlemise sildi all püütakse häwitada tööliikumist üldse. Wõib öelda, et meil tööliikumine on praegu sama hästi kui halwatud. Kaks kuud juba on töölisorganisatsioonid seisukorras, kus nad õieti ei tea, kas nad on olemas wõi ei ole. Tallinnas ja Tartus näiteks ei lasta kedagi kesknõukogu ruumidesse. Samuti on seal ja mujal ära wõetud kassaraamatud ja muud rakendusraamatud ja kõige ilmsüütum kirjawahetus. Lühidalt — kõik materjalid, mis töölisühisustel olemas, on ära wiidud. Ma tahaksin näha üht kodanlist

seltsi, kes oma tegewuses läbi saaks ilma ruumideta ja rakendusraamatuteta.

Meie lugesime neil päewil lehtedest, et härra siseminister olla Tallinna töölisühisuste kesknõukogu sulunud. Mina ei tea, missuguse paragrahwi põhjal on see sündinud. (J. Piiskar, is.: Sõjaseaduse põhjal oli see tehtud.) Sealjuures on aga seletatud, et keskkonduse sulgumise tagajärjel automaatselt kinni kukuwad need töölisühisused, mis sulatud keskkondusse kuuluwad. Pealegi kuuluwad Pärnu, Tartu ja teised linnad piirkonda, kus sõjaseadust ei ole ja kus iseendast ära langeb sulgumise alus. Ühe lopsuga kõik töölisühisused administratiiv korras ilma kohtuta suluda, seda wõidakse ju teha, aga meie põhiseadus on igatahes teistsugune. Meie arwame, et kui on olemas organisatsioonid, mis seaduslikus korras registreeritud ja mille tegutsemine legaalsel pinnal püsinud, siis ei saa härra siseminister ega ükski teine härra tulla ja jalapealt otsustada kõik kinni. Kui aga seda siiski tehakse, siis on selge, et siin mitte millegist hoolides endil käed wabaks teha tahetakse, tööliikumist halwates sedawõrd, et parempoolsed härrad wõiksid segamatult tegutseda nõnda, nagu nad tahawad.

Kõike seda arwesse wõttes, oleme meie koosseisu komisjoni ettepaneku wastu. Meie arwame, et vähemalt nende Riigikogu liikmete kohta, kelle wäljaandmist täna nõutakse, absoluutselt ei ole sarnaseid andmeid, mis Riigikogu enamust õigustaks ilma pikema jututa neid isikuid wahi alla jätta wõi arreteerida lubada.

Juhataja L. Raudkepp: Mina juhin kõneleja rkl. Gustawson'i tähelpanu selle peale, et ei ole mitte kohane rääkida kellegist Riigikogu liikmest kui isikust, kes musta äri ajab. Siin ei ole mitte kohus, waid siin on Riigikogu ja siin kahtlustada isikuid on täiesti üleaarne. (O. Gustawson, is.: Aga härra Ipsberg kahtlustas mind!)

Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Piiskar'il.

J. Piiskar (is.): Koosoleku juhataja märkuse peale, mis tema rkl. Gustawson'ile tegi, nagu oleks rkl. Gustawson mustast ärist kõnelenud, pean tähendama, et mina selgesti kuulsin, et rkl. Gustawson'i aadressil hüüdis rkl. Ipsberg midagi

mustast ärist. Miks märkus tehakse sellele, kelle kohta hüütakse, aga mitte hüüdjale.

Juhataja **L. Raudkepp**: Wõin, kui juhataja, tähendada, et mina teiselt poolt seda hüüdmist ei kuulnud. Kui aga seda on hüütud, siis teen ka hüüdjale märkuse.

L. Johanson (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Härra kindral Soots kandis ette terve rea materjaale. Kuulates kõiki neid andmeid, pidi küll wististi igaüks, kellel juba enne seisukoht kindel ei olnud, otsusele tulema, et siin ei panda rõhku materjaalide sisu ja väärtuse, waid rohkuse peale. Kui warem wäljaandmise küsimuse juures mõnesuguseid andmeid ette toodi süüdistuste põhjendamiseks, siis härra kindral omale seda waewa ennem ei lubanud. Siit wõib ainult ühte järeldada, et nähtawasti on nende rühmade likwideerimise asjaga juba nii kaugele, niisugusesse ajajärku jõutud, kus tõendus nende rühmade tegewuse wastu enam ei nõuta, waid käidakse selle põhimõtte järele, et küll Issand teab ise ära, kes süüdi, kes mitte. Tähendab, arwatakse, et meeololu on Riigikogu enamusel juba sarnane, et siin enam mingisuguseid faktisid ega tõendusi tarwis ei ole, et need on täitsa ülearuseks saanud. Selle meeoluga arwestamise peale ongi põhjendatud härra kindral Soots'i ettekanded. Wäga iseloomustaw on siinjuures see, et kohtuminister nõudis ka Erdman'i wäljaandmist. Aga enne, kui see küsimus sai Riigikogus otsustamisele tulla, — ettepanek wäljaandmise üle oli juba siia tulnud, — leiti, et Erdman'i wastu ikkagi sarnaseid süüdistusi ei ole, millega Riigikogus wõiks esineda. Nii siis oleme jõudnud juba sarnasesse ajajärku, kus ühe osa rahwaesitajate õiguste ärawõtmist wõidakse rajada meeololu peale, ilma et tarwis oleks andmeid ette tuua.

Need wäited, mis härra Soots ette kandis, wõiwad ehk tooniandwad olla külas, kui neid ette kannaksid põllumeestekogude liikmed, kuid minu arwates ei wõiks siin mitte niisuguse tasapinnani alla langeda. Härra Soots toob kõigepealt ja kõige raskema süüdistusena ette seda, et nimetatud isikud on kutsunud üles klassiwõitlusele. Kustsaadik on siis klassiwõitlus keelatud? Klassiwõitlust peawad kõik tööliserakonnad ja ühisused, kelle poliitikat ei juhi parempoolsed. Töölisliikumise ajaloos on tuntud ka niisugu-

sed tööliserakonnad, mida on paremalt poolt juhitud. Aga kus on tegemist tõsise tööliserakonnaga, seal on käimas ka klassiwõitlus, sest klassiwõitlus on see alus, mille peale on rajatud töölisliikumine ja mis sellele liikumisele elujõudu annab ning teda sihile wiib. (Wahelhüüe paremalt poolt: Missuguste abinõudega?) Teie küsite missuguste abinõudega? Kõigi klassiwõitluses lubatud abinõudega. Ja ei ole ka härra Soots waewaks wõtnud näidata, et need isikud, kelle kohta käesolewal juhtumisel süüdistus on tõstetud, oleksid klassiwõitluses lubamatuid abinõusid tarwitanud. Seda üldse tõendatud ei ole. Kui seda nende poolt on tehtud, siis esitatagu sellekohased andmed. Kõik see, mis härra Soots ette kandis, ei tõenda seda weel, et nemad oleks mingisuguseid lubamatuid abinõusid tarwitusele wõtnud, ütlemele, oleksid tahtnud käesolewal silmapilgul, wõi lähemas tulewikus, kukutada praegust riigikorda. Seda millegiga tõendatud ei ole. Peale selle on kõik need isikud osa wõtnud lubatud organisatsioonidest, lubatud kongressidest, lubatud koosolekutest, kus kõik resolutsioonid on wastu wõetud politsei juuresolemisel, nagu maatööliste kongressil. Kõik need awalikud koosolekud, mille peale härra Soots tähendas, kõik need on meie riigis lubatud koosolekud ja nendel koosolekutel hariliku korra järele wiibib ka politseiwõim, kellel on õigus, kui seal midagi seaduswastast ette wõetakse, koosolekut jalamaid lõpetada ja neid wastutusele wõtta, kes seaduse piiridest üle astuwad. Kuid seda tehtud ei ole, ning nüüd tullakse awaliku koosoleku otsustega ja katsutakse neist wälja lugeda sarnast, millega saab neid Riigikogu liikmeid, kes koosolekul olid, süüdistada.

Härra Soots toob üheks süüdistuseks Riigikogu liigete wastu seda, et nemad olewat organisatsioonis tööd teinud Eesti töörahwa partei ja wastawa Riigikogu rühma heaks. Aga niihästi töörahwa partei, kui ka nimetatud Riigikogu rühm, olid lubatud poliitilised koondused ja oli õigus nende heaks organiseerimistööd teha, mitte ainult Riigikogu liigetel, waid ka igal külaelanikul, sest siin on tegemist külaelanikkudega, kaugel olewate kohalikkude elanikkudega, kes poliitilisest elust wäljaspool on. Kui on lubatud Riigikogus neil rühmadel poliitikat teha, siis järjekult pidi lubatud olema ka nende walijatel oma rühma kasuks poliitilist

kihutustööd teha. Seda teewad kõik parteid ja see iseenesest ei ole keelatud. Härra Soots ei ole ühtegi näidet selle kohta ette toonud, et nemad oleksid tarwitanud lubamatuid wõtteid, küll aga wõiksin mina ette tuua palju näiteid selle kohta, kuidas paremalt poolt on meie riigi, parlamendi ja riigikorra wastu lubamata waledega ja lubamata wõtetega kihutustööd tehtud. Muidugi, walitsuse wastu ei ole seda tehtud, kui walitsus nendele ringkondadele on ligidal seisnud, aga meie riigikorra wastu kestab kihutustöö praegugi edasi. Ja kui teie wõrdlete mõnda „Tööraha lehe“ numbrit „Kaja“ numbriga, siis näete, et „Kaja“ oma kõwaduse oma kanguse poolest ei jää mitte taha mõnest kommunistliku ilmawaatega lehest. (W a h e l h ü ü e p a r e m a l t p o o l t : L u g e g e „Ü h e n d u s t“, w a a d a k e , m i s s e a l s e i s a b !)

Mis puutub teistesse süüdistustesse, siis peab ütleva, et nad on otse naiwsed. Tullakse ja öeldakse, et waadake, nende juurest on leitud Eestimaa töörahwa partei liikmekaardid. Ja härra Soots otse imestab, et mõne juurest on leitud mitte üks liikmekaart, waid terve hulk liikmekaarte, tähendab, tema pidi neid wälja andma. Eestimaa töörahwa partei sel ajal, kui oli liikmekaartide wäljaandmine, oli lubatud ja tähendab, ei ole mitte kuri töö, kui üks organisatsioon oma liigetele liikmekaarte wälja annab. Mina arwan, et igal põllumeesterühma liikmel on ka oma liikmekaart taskus, mis neile teiste kodanikkude ees teatud õiguse annab, kas wõi ainelises suhtes.

Edasi tuuakse ette seda, et tema juurest olla leitud rahakaardi lõige 1000 marga peale Weiram'i allkirjaga, et tema olla Riigikogu rühma liikmelt wastu wõtnud kohapeale saadetud 1.000 marka poliitiliste wangide tarwis. Meil praegu poliitilistele wangidele annetuste andmine keelatud ei ole. Mina arwan, et seda wõib iga Riigikogu rühm teha ja see oleks ka üks päewaülesannetest, kui Riigikogu rühmad selle peale tähelpanu pööraksid, missuguses seisukorras praegu wangid meil üldse on, poliitilised wangid eraldi ja missuguses seisukorras on nende perekonnad. Mina arwan, oleks tarwis teada ka meie Riigikogu liigetel, missuguses seisukorras on nende hulkade inimeste perekonnad maal ja külades, keda kinni on wõtma hakatud wiimasel ajal. Harilikult on need lihtsad tööliste ja kehwide inimeste perekonnad, kellel ei ole palju aega

olnud poliitikaks, kes on oma igapäewast tööd teinud ja neid on praeguse poliitikaga wastollu ajanud just see elu ja olude raskus, mis neil kanda. See on neid ajanud üksikutele kongressidele, see on ajanud isegi äärmistest pahempoolsetest organisatsioonidest osa wõtma, nagu seda on töörahwa partei, mis aga ka lubataw oli. Ühendustesse on ajanud neid inimesi just waesus ja neil inimestel on küll waevalt mingit ettekujutust ja arusaamist selleks, et nad üldse mingisugused poliitilised tegelased oleksid, weel wähem, et nemad riigikorra kukutajad oleksid. Nendel perekondadel on toitjad ära wõetud ja kui teie lähete nüüd nendele kohtadele, kus sarnased perekonnad elawad, siis wõite näha, missuguses wiletsas seisukorras nemad on. Ja kas teie arwate, et selleläbi teie riigiwõimule poolehoidjaid kaswatate, kui teie need kehwad perekonnad raskesse seisukorda saadate?! Mina ütlen ühte, seda pidage meeles, et iga inimese läbi, kellelt teie toitja ära wõtate, kaswatate ainult wastaseid praegusele korrale.

Järgmise süüdistusena öeldakse, et seal olla leitud raamat pitseriga „ametiühisuste liit“. See liit on siseministri poolt praegu sulutud ja pealegi seaduswastaselt, mida tuleb lugeda kõige jämedamaks õigusliku korra rikkumiseks selle inimese poolt, kes ise tõlgitsenud Jellinek'i oma „Õiguslikus riigis“ Eesti keeles, kui ta noorem oli.

See ametiühisuste üldine liit suluti. Aga loomulikult igal maal, igas riigis, kus ametiühisuslik liikumine on, peaks olema töölisühisustel ka wastaw keskkoondu. Ja niisugune keskkoondu on ka ametiühisuste liit. Mitte ainult ametiühisused ei koondunud liitu, waid ka kõik teised oma kutsete järele. Ka põllumehed on koondunud põllumeestekogusse, kelle juhatajaks on härra Jürman, see ei ole küll kutseühisus, jumal teab, mis ta on — seisab koos põllumeestest alates pangahärradega ja, wõib olla lõppedes ka hobuseparisnikkudega. Wabandage, mitte ainult hobuseparisnikkudega, waid see ulatab isegi restoraanipidajateni. On õigustatud ka tööliste koondumine.

Töölisteliikumine wõib ainult siis elujõuline olla, kui temal oma keskkoondu on. Kui teie olete tarwitanud keskkoondu mis õigust, mikspärast tahate keelata sedasama suurele osale Eesti rahwale. Kui ametiühisuste keskliidu juhatuses käesolewal korral üks wõi teine poliitiline

wool oli tooniandew, siis iseenesest ei räägi see weel keskkoonduuse wastu. Aga waadake, kui meil ametiühisuste keskliidu wastu sõda peetakse, siis arwatakse, et sellega nüüd ühtlasi ka tööliseliikumist halwatakse. Muidugi ajutiselt läheb see teil korda. Kuid et teie ettewõttel püsiwad tagajärgi oleks, seda ärge lootke. Wähemalt mina ei usu seda mitte, et niisuguste surweabinõudega tööliseliikumist jäädawalt halwata võimalik oleks, sest see, mis elujõuline on, seda ei saa mitte nii kergesti lammata.

Peale selle olewat leitud weel süüdistatawate juures töörahwa partei walimisüleskutseid. Üleskutse iseenesest on lubataw. Mis oli selle üleskutse sisu, midagi härra Soots selle kohta ette ei kandnud sarnast, mis näitaks, et see üleskutse oleks lubamata. Kui waatame parempoolsete üleskutseid, siis nende taha wõiks panna küsimismärk, — kas nad on lubatawad? Toodakse ka seda ette, et olewat hüüdsõnad nende poolt lendu lastud: „Elagu töölisnoorsugu, töörahwa rewolutsiooniline eelwägi!“ Iga töölisliikumise tegelane peab ka töölisliikumise waimu töölisnoorsoo hulka wiima. Töölisliikumine ei ole mitte lühema aja ülesanne, — tema tulewik lasub just noorsoo peal. Miks ei peaks siis ka töölised oma noorsoo keskele minema, mispärast ei peaks ka nemad neid liituma kutsuma, nii nagu teie seda teete kõiksugu noorte „siniste ristidega“ ja sellesarnaste ettewõtetega? Töörahwa rewolutsiooniline eelwägi! Mis on siis selles lubamatut? Selles wõib olla midagi lubamatut ainult kindral Soots'i seisukohalt waadates, aga mitte hariliku inimese seisukohalt.

Edasi on leitud ühe juurest mingisugune raamat „Kommunistlikud põhimõtted“, mis on wälja antud wäljamaal. Kas siis meie kodanikkude juures ei tohi olla raamatuid? Ka keelatud kirjandust wõib olla näiteks poliitikategelaste, Riigikogu liigete juures teatud arw eksemplaare, see oli ka Wenemaal waremalt lubatud. Ma ei tea, kas on „Kommunistlikud põhimõtted“ siseministri poolt keelatud raamatute nimekirja üles wõetud, wõi mitte, aga minu teada praegu niisugust seadust olemas ei ole, millega on keelatud kodanikkudele ühe wõi teise raamatu lugemine. Kordan — sarnast seadust ei ole. Meil on küll olemas seadus, mis kitsendab raamatute sissetoomist raamatukaupluste kaudu, kuid et nüüd kodanikkude juures ei tohi olla mingisuguseid raamatuid, selle kohta

meil mingit määrust wälja antud ei ole. Mis puutub aga otsekohe sellesse raamatusse, siis mina arwan, et seda raamatut ei peaks mitte üksi lugema need, kes pahemal pool istuwad, waid seda peaksid ka parempoolsed tundma õppima, siis nemad natukesegi — ega seal palju ka ei ole — õpiksid tundma, mis on kommunist ja siis ei räägiks nemad niisuguste asjade üle Jakob Ploompuu raamatute järele.

Aga kas siis ainult pahemalt poolt antakse kihutuskirjandust wälja? Seda tehakse ka paremalt poolt. Kas ei wõi siis selle kõige ägedamale pahempoolsele kihutuskirjandusele wastu seada meie põllumeestekogude poolt wälja antud raamatuid, mida nende agaramad kohapealsed tegelased isegi lasteraamatukogudesse on paigutanud, sinna kinkinud ja pakkunud. Ja ometi on see põllumeestekogude poolt soowitatud raamat esiteks ilma kirjandusliku wäärtuseta, teiseks on ta negatiivne ja kolmandaks loob tema selle meeoluga, mis seal raamatus punase niidina läbi käib, meie riigi wastast meeolu, loob nii öelda, riigitüdimust. (N a e r p a r e m a l p o o l.) Teie wõite naerda, sest see, mis teile omane on, on teile muidugi kõige armsam ja kõige targem. Aga igitahes ei anna see teie tarkusest tunnistust, kui teie seda raamatut meie algkooli õpilaste raamatukogudesse katsute paigutada.

Tuuakse süüdistusena ette weel seda, et süüalused koosoleku kuulutusi olewat üles kleepinud. Wõib olla, et siin seisab nende peasüü, sest mina ei usu, et härra kindral Soots oleks kunagi kuulutusi üles kleepinud. Aga waadake, pahemal pool poliitikategelased peawad ise neid koosoleku kuulutusi üles kleepima, ja kui koosolek lubatud on, siis ei ole ka kuulutuste üleskleepimine keelatud, ja kui koosolek keelatud on, siis wõetakse kuulutuste kleepimise eest wastutusele need, kes asja korraldawad.

Nii siis, meie näeme, et need süüdistused, mida siin ette on toodud, paistawad täiesti otsitud olewat.

Nemad olewat ka teinud kihutustööd ühise wäerinna kasuks. Kuidas, misuguste abinõudega, seda ei ole jällegi härra kindral öelnud. Ka teie, parempoolsed, teete kihutustööd paremalt poolt. Paremalt poolt tehtakse kihutustööd presidendi heaks, ja isegi ka, läbi lilledel öeldes, — mingisuguse teistsuguse riigikorra maksmapanemise heaks.

Mikspärast ei wõi siis töölised tulla ükskord arwamiselé, et nende juures on ühine wäerind tarwilik? Mina arwan, et ühise wäerinna küsimus on sarnane, mis meie töölisklassi juures peab edaspidi üles tõusma ja seda tuleb ka tarwilikult hinnata. Sest ega see ei ole loomulik, kui töölisklass on killustatud, nagu see kahjuks meil Eestis on teie abiga. (J. Hünerson, põl.: Teie jõuetuse pärast!) Mitte sugugi meie jõuetuse pärast, seda teie öelda ei saa, waid teie poliitika, teie lühikese-nägelise poliitika pärast. Ja see poliitika on sarnane, et ühelt poolt katsutakse kõige abinõudega rahwast ajada sinna kõige äärmisesse parteisse, kommunistide hulka, ja teiselt poolt katsutakse siis siseministeeriumi kaudu sedasama parteid likwideerida. See on poliitika, mida mitte ainult teie siin ei tunne, waid seda on tarwitatud ka teistes maades warematel aegadel töölisliikumise halwamiseks. Kuid peab tunnistama, et mitte nende tagajärgedega, mis on soowitud näha. Ühise wäerinna kasuks agiteerimine ei ole weel mingisugune süütegu. Muidugi wõib see süütegu olla, kui seda teatud poliitiliselt aluselt wälja minnes wõtta, kuid see ei ole siis enam õiguse mõistmine, waid oma poliitiliste wastaste likwideerimine lubamata abinõudega.

Wiimati tuuakse süüdistusena seda ette, et waadake, nende juures on ka padrunid leitud. Missugused padrunid, kas tühjad wõi täied, jäetakse ütlemata; kas oli püssiluba wõi mitte. Et seda mitte ei olnud, selle juures ma weel kahtlen. Kui ei olnud, siis karistatakse kodanikka administratiivkorrast sõjariistade lubamata kandmise eest. Sellepärast nüüd Riigikogu liiget wälja andma hakata, et tema juures on padrunid leitud, ... (M. Martna, sd.: Wõib olla need olid elektrilambi padrunid.) ... ma arwan, see on esimene juhus meie parlamendis... (M. Martna, sd.: Terwes ilmas.) ... esimene sarnane süüdistus terve parlamendi ajaloo. See süüdistus peaks aga härra kindralile wäga suurt au tegema. Ainult parunid leitud!

Siis tuuakse teise wastu süüdistus ette, nimelt Mihkel Laar'i wastu, et tema olewat maatöölise ühisusi elustada tahtnud. Wõib olla, see ongi see kõige suurem süü. See on teatud wastukaalu loomine meie põllumeestekogudele. Wõib olla, toob see põllumeestekogudele teatud raskusi, kui maatöölised on paremini organiseeritud,

ja kui nad oma töötingimisi suudawad seada paremuse poole ja nad paremaid palgatingimisi suudawad wõita. Muidugi, see tuleb teie, kogupõllumeeste, kahjuks, aga ega see sellepärast Eesti riigile kahjuks ei tule. Riigi huwides seisab see, kui meie maatöölise keskelt see raske seisukord häwitatakse, ära kaotatakse, millesse nad praegu poliitiliselt ja majanduslikult on surutud. Wõib olla, et siin — mina isiklikult usun seda — siin on see süüdistuse lähtekoht just nende maainimeste wastu — ma jätan linnatöölised kõrwale — awaldatakse teatud surwet sellega, kui maatöölise keskelt üksikud isikud wälja nopitakse, kui nad wiiakse kaelakohtu seaduse alla, kui nad lähewad sõjaringkonna kohtu alla, mis muidugi lubamata on, sest siin peaks harilik kohus nende üle kohut mõistma. Ka siis, kui nemad õigeks mõistetakse, on ikkagi meie maatöölise terroriseeritud. Waadake, wõib olla, see on ka see punkt, millest see meeolu, mis praegu seda wäljaandmist õigustab, omale elujõudu saab. Arwatakse, et sellega saadakse oma wastast majanduslikus wõitluses halwata ja temale hoopis anda. Osalt on sellel meie praeguse tööliskonna arenematuse juures ka tagajärgi, sest niisugustes kohtades, kus maatöölise ühisuste tegelased kinni tuuakse linna, halwatakse täiesti maatöölise liikumine, sest et maatöölised hirmuwad ära. Sellega teie spekuleerite. See on, millega teie käesolewal korral arwestate.

Tuuakse weel niisuguseid wäiteid ette, et nad on oma Riigikogu rühma kasuks agiteerinud. Teie ka agiteerite. Ja kuidas teie agiteerite? Teie agiteerite iga nädal ja teie agiteerimise mõju awaldub Riigikogu tegewuse peal. Kaebatakse, et Riigikogu ei saa tarwilikka seadusi wastu wõtta. Eriti põllumeestekogude rühmast on tulnud inimesi, kes seda kirjutawad ajalehtedes. Kõik need ettepanekud, et rohkem koosolekuid ära pidada, et laupäewal ka weel eelarwet arutada, et pensioniseadust kiirustada, — kõik need lükatakse tagasi sellepärast, et põllumeestel on reedel tarwis maale sõita. Siis tullakse ja öeldakse põllumeeste rühma esitaja kaudu, süüalune olewat töörahwa partei liige, tema juurest olewat leitud ka töörahwa partei kodukord. Kas siis ei tohi töörahwa ühisustel Eestis olla oma kodukord. Näidake, missugune punkt kaelakohtuseaduses tõendab, et see kaelakohtu karistuse wääriline on?

Olewat leitud ühe süüaluse juurest ametiühisuste liidu tunnistus selle kohta, et ta olewat ametiühisuste liidu poolt wolitatud ja peab nüüd seal organiseerima. Kui ametiühisus lubatud oli, siis oli igatahes ka organiseerimine lubatud ja sarnasel korral on ka wajadus tunnistuse järele.

Muu hulgas olewat isegi leitud tunnistus selle kohta, et Luunja osakond on registreeritud. Kas siis isegi otse ametlikku teadaannet ei tohi olla enam tööliste juures?

Millest see kõik kõneleb? See kõneleb sellest, et meil praegu walitseb sarnane õhkkond, kus tahetakse riigiwõimu ära kasutada tööliklassi halwamiseks, tahetakse kommunisti wastu wõtlemise tähe all hoopi anda terwele tööliklassile. Ja selle tõenduseks on see, et ei ole mitte ainult kinni wõetud kommunistide tegelased, waid on kinni wõetud ka ametiühisuste tegelased, ja maatöölised, inimesed, kelle poliitiline tegewus seisab selles, et nemad on kuulutusi üles kleepinud, et neil on liikmekaart, et mõni on nendest wahel mingisugusele lubatud kongressile läinud. Nii kaugele oleme meie oma õigusliku korraga jõudnud! Ja mina pean tunnistama, et see on piir, millest üleminek juba enam kui hädaohtlik. Iga Riigikogu liige, kellel wähegi õiglusetunnet ja kaastundmust on, peaks nägema, missugune õiglusetuse kuristik on selle piiri taga. Peab küsima, kus see kõik weel wiimati lõpeb? Paljud nendest süüdistustest, mis härra kindral siin ette kandis, on põhjendatud tunnistajate ütelduste peale. Kes on siis need tunnistajad, kas on mõned nendest wannutatud? Need tunnistused, mille põhjal siin ette kanti süüdistus, mille põhjal Riigikogu liikmelt õigused ära wõetakse? Need on harilikud tunnistused, harilikud teadaanded. (K. Kornel, rhw.: Kohtuuriija ei wannuta.) Nii kaua, kui ei wannutata, ei ole tunnistusel wäärtust. (K. Kornel, rhw.: Tunnistusi ustakse!) Jah, ustakse, isegi wäga, mispärast ei nõutagi tõendusi. Nii siis näeme, et siin on tegemist sisepoliitilise awaldusega, mida oli juhtinud teadlikult siseminister, seesama siseminister, kellel mõneski asjas on äpardanud. Siin on juba nimetatud seda, missuguseid tagajärgi tema seletus ajakirjanduses tõi. Aga alles hiljuti nägime, kuidas lõppes üks siseministri poolt ettewõetud tormijooks Tallinna uue linnawolikogu peale: tehti linnawolikogule suured kulud ja tagajärg

oli see, et kõik ometi jäi endiseks. (Wahelhüüded põllumeeste keskel.) Õige, ka kohus wõib eksida, aga ka siseminister wõib eksida. Kui aga sisepoliitika alal sarnased nähtused ette tulewad, nagu Walgamaal, siis ei ole siin enam tegemist mingisuguse eksimisega, waid siin wõib ütelda, et siin on juba tegemist sihiliku poliitikaga.

Juhataja **L. Raudkepp**: Kõneleja, kutsun Teid päewakorra juurde.

L. Johanson (sd.): Nii siis on see, mis aruandja härra Soots süüdistustena ette tõi, selle tunnistuseks, et meil on tagasikiskumine täies hoos, mitte ainult tagasikiskumine, waid ka tagakiusamine, nimelt meie tööliste ja eriti ka maatöölised tegelaste keskel. Kui arwatakse, et see kõik positiivseid tagajärgi annab, siis eksitakse. Need tagajärged on kindlasti negatiivsed: töölisteliikumist nii halwata ei saa, see on kui hüdra, kelle pead wõite mitu korda otsast ära raiuda, kuid kuhu kaswawad ühe äraraiutu asemele mitu pead. Selle peale wõite kindlad olla. Sarnaseid abinõusid wõiwad ainult need õigustada, kelle waimlised juhid isegi nii keerulisi küsimusi, nagu korterikriis on, anonüüm-kirjadega lahendawad. Ei, teie nende abinõudega Eestis töölisteliikumist ei surma selle peale wõite kindlad olla! Kui täna Riigikogu otsustamisele tuleb, et nimetatud Riigikogu liikmeid tuleb wälja anda, siis ei ole see õigustatud ja põhjendatud. Selle wastu ma waidlen. Härra Soots ei ole tarwilikka andmeid ette toonud. Kui siin wäljaandew otsus tehakse, siis tehakse seda poliitilise meelsuse pärast. Teatud poliitilisest waatepunktist wälja minnes wõib ju sarnast otsust teha. Igatahes õigustada seda ei saa teised, peale teatud parempoolse ilmawaatega inimeste.

E. Jonas (is.): Mina mõtlen, igaiüks, ka kõige parempoolsem mees, kui ta oma südametunnistuse ees omale küsimise ette paneb, kas sepiresetaw protsess suurema osa kohtualuste kohta on põhjendatud, siis otsekohene olles, peab ta ütleva, et see protsess ja süüdistatawate isikute süü ei ole kuidagi moodi põhjendatud. Riigikogust on läbi käinud terwe hulk kommunistide juhtiwamaid jõude. Seal toodi ette, et olewat leitud hulk materjaali; mõne käest oli leitud mõni pörandaalune üleskutse, teise käest aruanne profinternile jne., aga nüüd oleme jõudnud selle „see-

riani“, kus nende inimeste käest tõesti mitte midagi leitud ei ole peale nende süütute asjade, mis siin ette kantud. Aga veel rohkem, kui teie wõtate waewaks nende inimeste tegewust lähemalt waadata, siis peate tunnistama, et niisugused inimesed, nagu Tirussou ja Tagel koha peal täiesti kahjutud on. Need on inimesed, kes on korraldanud aastast-aastasse sotsiaaldemokraatidele, iseseiswatele sotsialistidele, isegi tööerakonnale koosolekuid. Need on inimesed, kes on walmis wastu tulema, nii keskerakondlastele kui ka pahempoolsetele, kui nad aga töörahwa kasude eest töotawad wälja astuda. Ma arwan, et igaihel on selge, kes kommunistide tunneb ja kommunistide tegewust on jälginud, et ükski puhastwerd kommunist ei anna teile ruume, ei lähe teile hobust tooma, ei korralda teile koosolekut ja üldse ei tule teile kuidagi wastu. Aga komisjoni koosolekul selgus, veel enam, mille jättis härra aruandja ette toomata, — nimelt, et Tirussou on warem olnud tööerakonna liige. Ma ei tea, kas ja millal ta on tööerakonnast wälja astunud. Kui ta aga nüüd kandideeris töörahwa ühise wäerinna nimekirjas, siis tõepoolest mitte kui teadlik kommunist, waid ainult töölis-pere liikmena. Komisjonis kõneldi isegi niisugusest asjast, et Tagel olles töörahwa ühise wäerinna kandidaat on laiali laotanud kihutuslendlehti nii ühise wäerinna kui ka sotsiaaldemokraatide omi, pannes sotsiaaldemokraatide lendlehed töörahwa ühise wäerinna lendlehtede wahale. Kas tõendab siis see seda, et see inimene on puhastwerd kommunist, keda on tarwis pokri pista?

Ma arwan, kui eelmiste kohta oli natukenegi süüdistusmaterjaali, siis Riigikogu parempoolsed rühmad peaksid praegusel korral arwesse wõtma seda, et meil on tegemist maainimestega, kellel poliitiline ilmawaade täiesti wälja kujunemata. Neid oleks ülekohus panna türmi, enne kui kohus nende kohta oma otsuse annab. Ma olen kindel, et kohus, kui ta erapooletu suudab olla, peab need inimesed kindlasti õigeaks mõistma. (K. Kornel, rhw.: Kohus on kahtlemata erapooletu, selle juures ei ole Teil mingisugust põhjust kahelda.)

J. Piiskar (is.): Peale neid põhjalikka arwustawaid kõnesid on tarwilik waid teha mõningaid ääremärkusi. Ma ei mõtle sellepärast hakata korduvalt arwustama seda aruannet, mille esitas härra

kindral Soots, milles ta omale lähtekohaks seadis asjaolu, mis tõsiasiwadele ei wasta, see on, et Eestimaa töörahwa partei olla kominterni wastu wõetud ja sellekohane kiri saadud. Kui härra Soots tahab aumees olla, siis üteltu ta, kus see kiri on. (J. Temant, põl.: Tuletagemeel-d e i s e.) Kui see kiri on härra Temant'i käes, siis ma awaldan härra Temant'ile just samasuguse soowi, — kui Teie aumees olete, siis õelge, kus see kiri on... (J. Temant, põl.: Miskiri?).. milles komintern teatab, et Eestimaa töörahwa partei on kominterni wastu wõetud, millest kõneles härra kindral Soots. Seda kirja ei ole näidatud, on aga siiski wõidud rõhutada asjaolu, mis ei wasta tõsiasiwadele. Näidake seda kirja, mis süüdistuse aluseks wõetud. (Chr. Kaarna, tõer. Härra Piiskar, ärge nõudke kirja, mida olemas ei ole.) Teil on õigus, härra Kaarna, aga ma soowiks, et härra Soots samuti ütleks, et seda kirja olemas ei ole. Mul on põhjust arwata, et härra kindral Soots kõigi oma wõimiste juures ei wõinud leida seda kirja, mida olemas ei ole. Ta on nähtawasti loonud enesele miski ettekujutuse ja tahab sedasama ettekujutust uskuma panna ka meid, maalides seina peale sõega tondi, tahab ta teha sellest teatud järeldusi. Seda teed on läinud nähtawasti ka komisjoni enamus.

Et lugu tõepoolest nii on, seda näitab ka see asjaolu, et aruandja kohal meie ei näe lugupeetud Riigikogu liiget ja waneimat juristi härra Jaaksoni, waid kedagi teist. Kuskil öeldi kord, et teatawatel kordadel ei taheta wälja saata juriste, kes peaksid punastama, teatawaid wäiteid ette kandes. Mina arwan, et ka siin teadlikult ei saadetud wälja juristi, isegi noort juristi umbes samasugusel motiividel. (M. Martna, sd.: Härra Jaakson punastas ju ka!) Aruandjaks wõeti inimene, kellel ei tarwitse mitte punastada selle üle, mis ta juriidiliselt alalt ette kannab. Pärilikk oli kuulata härra kindral Soots'i seletusi. Ta ütles, et Tirussou, Wõrust, on süüdi muuseas selles, et ta on saatnud Wõru wangimajasse, poliitilistele wangidele tarbeaineid ning saanud selleks 1.000 marka. Mina käisin mõni nädal tagasi selles wangimajas, mis asub Lasnamäel, ma ei tea kuidas teda hüütakse, aga see pole tähtis... (M. Martna, sd.: Uue eestikeele järele „wanglas“) ... ütleme, wanglas, kui see luulise on meie parempoolsetele. Käisin seal wanglas ja ma pean ütleva, et seal

oli sel korral suur hulk inimesi, kes tahtsid wangidega kokku saada ja kes nendega kokku saidki ja kellel igal ühel oli wangidele midagi kaasa tuua kas toidupoolist wõi midagi muud. Selles wanglas on mitmesugused karistusalused, wõib olla sunnitöölisedki, muidugi ka poliitilisi wange, ja kõigile neile oli omastel lubatud midagi tuua. Kas tahetakse siis meil ära keelata poliitilistele wangidele wäljast midagi wiia, kas tahetakse neilt ja nende omastelt ära wõtta õigus, mis on praegu kaelakohtulisil kurjategijail, kas tahetakse kaassüüdlasteks lugeda kõiki, kes on julenud poliitilist wangi wanglas meelde tuletada? Siis antagu sellest vähemalt awalikult teada. Minu teada seda küll senni tehtud ei ole. Edasi ka meie parempoolsete seas näen mina praegu inimesi, kes omal ajal pagulased olid, kes omal ajal poliitiliste kuritegijate liiki kuulusid, kes siis pidid wanglas istuma, põgenema, wõi redus olema. (J. T e m a n t, põl.: Kus Teie olite?) Noh, härra Temant, ma ei tarwitse oma elulugu siin Teile seletama hakata, sest see ei ole praegu päewakorras, aga härra Temant, kui Teie pagulane olite, kas Teie siis ka arwate, et kui keegi Teid kuidagi toetas, et see siis kohe oleks pidanud selle eest pokri pistetama? Mispärast Teie siis nüüd teisiti teete? Mispärast tahate tembeldada poliitilisi wange sarnasteks, et nad peawad olema, kui pidalitõbised, kellele nende omaksed enam läbi käia ei tohi, kellele nende omaksed saia wõi tubakat wõi paberossigi wanglasse saata ei wõi? See on küll wäike üksikasi tänases süüdistuskõnes, aga see iseloomustab nii wäga kujukalt, kuidas meil poliitiliste süüdlastega ümber käiakse. Kes täna kõne all olewate isikutega läbikäimises on olnud, see wõib wäga hästi öelda, miks Tirussou tegi seda, mis talle süüks panakse. Mina olen ka Wõrus koosolekuid pidanud ning ka mulle on koosolekuid korraldanud Tirussou. Kleepis kuulutused wälja, muretses ruumid, seadis kõik korda jne. Olin tema pool ja leidsin wäga sõbralikku wastuwõtmist. (J. T e m a n t, põl.: Nüüd ta enam Teid ei tunneks?) Härra Temant, kui tema wanglast lahti saades keeldub mulle wastu tulemast, siis ainult sellepärast, et tema, kartes Teid ja Teie mõtteosalisi, ei julge üldse poliitilisest tegewusest osa wõtta. (K. K o r n e l, rhw.: J a h a k k a b n e i l e k o r r a l d a m a.) Noh, seda ma ei tea, mina tunnen teda kui lihtsat proletaarlast,

kes huwitatud on sellest, et töölisliikumine edeneks, ikka tugewamaks läheks ja kes ei taha teada näaklemistest töölisparteide eneste wahel, ei taha teada nendest peenestest ja wahedest, mis on mitmesuguste parteide programmides. Ma ei taha mitte öelda, et tema seda ei suudaks, ta on wõrdlemisi arenenud inimene, waid ta mõtleb, et kõik on lõppude-lõpuks ikkagi töölisteestajad ja tuleb neile kui niisugustele wastu. Waadake, niisugune on see inimene. Mina olen temaga pikemalt kõnelenud kommunistidest ja sellest, mikspärast meie lahku läksime neist, kes pärast löid Eestimaa töörahwa partei ja paljudest teistest küsimustest, kuid pean ütleva, et ei ole ühtegi joont märganud, mis laseks oletada, et see inimene oleks Eesti riigile niiwõrd kahjulik, et ta tuleb wangla asetada. Teistega on lugu samasugune. Mõnda nendest tunnen ma, mõnda mitte, aga juba see aruanne, mis siin ette kanti, näitab, et siin ei ole tegemist mingisuguste poliitiliste kurjategijatega. Härra kindral tahtis nähtawasti hiilgada sellega, et oli wäga palju üksikasju meeles pidanud wõi üles kirjutanud ja kandis need ette, kuid mis neist selgus? Neist selgus otse wastupidist härra kindrali wäidetetele. Öeldi, et need inimesed, kes süüpingis istuwad, olla töölisi üles kutsunud asuma klassiwõitlusele. Siin on juba kõneldud sellest. et iga tööline, kes wähegi poliitiliselt mõtelda oskab, — seda wõib öelda ka härrade põllumeeste kohta, — asub paratamatult klassiwõitluse seisukohal. Härra kindrali ettekandest jääb küll mulje, et kui meil klassiwõitlust ainult sarnasel teel arendatakse, siis meil asi küll tõesti wilts on. Siin ettekantud andmetest järeldades ei ole meil tegemist mitte klassiwõitlusega, waid ainult klassiwõitluse esimeste idude ettewalmistamisega. Kas see ongi siis härra kindrali arwates see kardetaw klassiwõitlus, kui liikmekaarte wälja jagatakse ja tehakse ettewalmistawaid korraldusi ning poliitilistele kannatajatele abi antakse. See on kõik, mis ettekantud materjaalidest selgub. Siin on tegemist ainult klassiwõitluse algkujuga. Ei ole ettewalmistamisel olnud isegi kohaliku tähtsusega streiki, järsumatest abinõudest hoopis kõnelemata, waid inimesed liikusid ainult proletariaadi keskel, püüdsid neid organiseerida ja see oli kõik. Tehti ainult kõige elementaarsemat selgitustööd ja muud midagi. Härra kindral jutustas ainult liikmekaartidest ja tshekiraamatutest. Kui tal

oleks olnud tähtsamad andmed, siis ei oleks ta neid kindlasti kasutamata jätnud ja poleks mitte kõnelenud ainult kwijitungiraamatutest.

Süüdistuses ei ole kuidagi näidatud nagu oleks need isikud riigile hädaohtlikuks muutunud ja riigiwastast kihutus-tööd teinud. On asutud ära noppima inimesi, kes ei ole agitaatorid wõi juhtivad poliitilised tegelased wõi kuidagi teisiti hädaohtlikud, waid kes on ainult natuke teistest kõrgemale ulatawamate waadete ja kel kohapeal teatud mõju. Miks seda tehakse? Wõib olla ainult üks wäsus selleks, et töölisliikumine oleks sunnitud waibuma ja iga tööline elama oma urtsikus, et ei oleks enam organisatsioon, ega kokkupuutumise wõimalusi, sest mida wähem neid wõimalusi on, seda parem härradele parempoolsetele. Meie teame wäga hästi, kuidas parempoolses leeris klassiwõitlust aetakse! Praeguste rahwasaadikute kohta on toodud süüdistuseks ainult wäljawõtted mõnedest lendlehtedest, ainult mõned hüüdsõna nagu „Elagu rewolutsiooniline töölisnoorsugu“, „elagu töörahwa walitsus“ ja muud ei midagi. Meie wõitleme töörahwa walitsuse eest, aga meie teame wäga hästi, et härrad põlumehed samuti wõitlewad oma walitsuse eest ja teame wäga hästi, kuidas seal seda klassiwõitlust aetakse. On ju tõsi, et teie kogu aeg olete walitsenud. Ja teie „Kaja“ ei jäta ühtki päewa nutulaulu laulmata, et walitsus kipub teie käest ära libisema. Kas see pole mitte wõitlus walitsuse eest? Kui teie olete seisukohal, et ilma teieta läbi ei saada, et teie olete see „a“ ja „o“, siis eeldage ometi ka seda, et teie wastasklass, kellega teie alalises wõitluses seisate, õigustatud on sedasama nõudma. Kui teie wõitlete põllumeeste walitsuse eest, siis wõiwad ometi töölised oma walitsuse eest wõidelda. Ja milline oleks see töörahwa walitsus, mida ühisest wäerinnast on nõutud? Meil on tulnud mitmel puhul nende küsimuste kohta sõna wõtta ja näidata, et see töörahwa walitsus ei ole muud midagi, kui harilik kokkulepe kodanlusega, kuid praegusest pahempoolsem walitsus. Ja muud mitte midagi, sest seda töörahwa walitsust taheti teha Eesti praeguses Riigikogus. Kui teie leiate selle kaelakohtulise kuriteo olewat, siis peab ju arwama, et teie ka nüüd, kus ajalehtedes on ilmunud sotsialistlikkude rühmade ühised nõudmised ja põhimõtted, mille põhjal nemad on nõus walitsusse tulema, samadel põhjus-

tel ka sotsialiste pokri pistma asute. (J. Temant, põl.: Teie surete ilma pogrita ära.) Kui Teie prokurööriks saate, siis olen ma wist tingimata pogris. (J. Temant, põl.: Ei ole, ma ei pea Teid kardetawaks, peawad kangemad olema! Waat' Johanson, see on kardetaw! — O. Gustawson, is.: Kui kanged? — J. Temant, põl.: Gustawson on noor, õpib weel!) Kui wõetakse sarnased küsimused üles, puhutakse nemad äärmiselt suureks, nähtakse tonti seal, kus teda tõepoolest ei ole, siis muidugi wõidakse wäga suureks õhutada ja üles puhuda asja, millel midagi taga ei ole. Wõidakse teatawat meeolelu luua ja seda ära kasutades anda hoop hoobi järele ja saadakse muidugi teatawad tagajärjed kätte. Selle tagamõte on wäga läbipaistew.

Meil on lignemas uus põllumajanduse aasta ja selle põllumajanduse aasta algul peretellimise ajajärk „mokalaat“, mis wõib anda nii- wõi teistsuguseid tagajärgi, sellejärele, kuipalju saawad töölised ühiselt nõudmistega esineda. Kui aga töölisorganisatsioonid segi wisatakse, siis muidugi ei ole nende mõju karta ja wõidakse niisuguseid tingimisi ette kirjutada, nagu heaks arwatakse. Meie näeme sarnaseid püüdeid ka teistel maadel, kas wõi Inglismaal. Teie ei taha ometi öelda, et Inglismaal töölisliikumine on kommunistlik. Aga teie näete, mis seal tehakse. Töölise poolt pannakse kategoorilised nõudmised tööandjatele ette, aetakse wäga lühikest juttu, seisukord muutub kriitiliseks ja lahendatakse tööandjate järelandmise teel. (K. Kornel, rhw.: Wastastikuse järelandmise teel!) Meil wõetakse aga teised abinõud tarwitusele, nimelt lüüakse üks pool, see on töölised, segi, ja teine kirjutab talle ette, mis tahab. Waadake, siin on raskuspunkt. Meie walitsusaparaat on lasunud oma terve raskusega nõrgema poole peale, et tugewamal poolel oleks end parem maksma panna. Waadake, see on, mille poolst meie lahku läheme Inglismaast. Teie häwitate töölise organisatsioonid ära, loote niisuguse meeolelu, et igäuhe, kes wähegi julgeb teiste juhina esineda, tembeldate kommunistiks, olgu ta ükskõik missuguse organisatsiooni liige, kui aga tema taskust kätte saate, ükskõik missuguse ühisuse liikmekardi, millest on küllalt, et inimest trellide taha toimetada. Ei ole muid süüdistusi leitud, kui ainult liikmekaadid.

Sarnaste wõtetega loote niisuguse meeolu, et maatöölised, kelle klassiteadlikkus alles madalal järgul, ei julge ühiselt välja astuda ja ka teisi kaasa tõmmata, ei julge üldse tegutseda. Sellega loote enesele soodsa pinna selleks, et oma majanduslikka sihte kätte püüda ja ennast maksma panna nii kuidas teile kasulik. See on kõige selle tagamõte. Öeldakse, näiteks, et Tartumaal olla Laar olnud maatöölise instruktorigiks. Aga kuidas siis põllumeeste instruktorigega lugu on? Kui põllumehed käiwad peale kui uni, et antaks rohkem ja rohkem raha instruktorige ametisse panemiseks, kui nad kadedaks saawad, et asunikkuudele ka instruktorigid lubatakse, kui nad ideaaliks seawad wõimalikult tiheda instruktorige wõrgu, siis peaks ometi lubataw olema, et Tartu maakonnas, mis on üks suurematest, ka maatöölistel omal kululgi üksainuski instruktor wõiks olla. Et see instruktor lubatud piiridest üle oleks läinud, selle kohta pole midagi ette toodud. Süüdistus on ainult selles, et see isik on olnud maatöölise liidu instruktor. Et ta oleks maatöölise liidu poolt selleks ametisse pandud, et maksawat korda kukutada, seda pole öeldud. Instruktori ülesandeks on olnud organiseerida ja elustada praeguses raskes õhkkonnas lämbuwaid maatöölise ühisusi.

Ma wõiksin terve rea näiteid tuua, kus põllumehed korteritest välja kihutawad neid, kellest teada, et nad on wõi on olnud maatöölise ühisuste juhatusel liikmed. Nad wõiwad käia wallast walda, aga tööd ei saa sel põhjusel, et nad töölisühisustes juhtiwat osa on mänginud, wõi ühisuse liikmed olnud. (J. T e m a n t, põl.: Ei ole õige!) Härra Temant, ma wõin Teile kümneid fakte ette tuua. Küsige härra Arro'lt, kuidas Abjas talitatakse. (C h r. A r r o, põl.: M i t t e m i d a g i s a r n a s t !) Ma wõin Teile nime-tada terve rea inimesi, kellega nii on ümber käidud. Õhkkond on sarnane, et töölisühisuste liikmed, eriti juhatusel liikmed, wõiwad olla ainult need, kel on oma ette maja wõi maalapikene, kust ei saa neid nii kergesti välja ajada, wõi jälle need, kes asuwad alewites ja käsitöölisena ei tarwitse taluperemeeste juurde tööle minna. Waadake, sarnaseks on õhkkond muutunud.

Öeldakse, et maatöölise liit on kommunistlik organisatsioon, on riigiwastane ja tema instruktorigid ja tegelased tulewad kinni panna. Selle tagamõte on wäga selge. On selge, et kinniwõetute hulgas

on suur hulk sarnaseid, nagu Erdman, kelle wäljaandmist kohtuwõimud nõudsid, kuid hiljem sellest loobusid, sest polnud mingisugust süüdistust. Wähemalt kohtus saab suurem osa neist kindlasti wabaks. Aga ega kinniwõitjaid nähtawasti ei huwitagi see, kas ja milles neid inimesi süüdistada saadakse, waid on tarwis ainult meeolu luua, ja pärast ära kasutada selleks, et niikuinii õredaid töölisridu segi wisata ja enese seisukorda sellega kindlustada. Tähendab, — kõik see on poliitiline aktsioon ja muud ei midagi. Öeldakse, et need olla juhtiwad jõud ja olla palju süüdistusmaterjaali, päris hobusekoorem. See materjaal ei näi aga midagi tõestawat. Kui tullakse nii nõrkade wäidetega, nagu täna, siis wõib kõiki inimesi, kes kunagi üks teist on teretanudki, kinni wõtta ja pokri pista. Aga sarnaselt talitamine tähendab ju sedasama, kui sellepärast, et paari põllumeeste kogu on süüdistatud, hakatakse näiteks Wõrumaal kinni wõtma taluperemehi, kellel põllumeeste liikmekaart taskus on. Nii on tehtud, kui on tembeldatud kommunistiks inimene, kes koosolekukutsed välja on pannud. Nii kaugele on selles asjas mindud. Kaugemale minna on waewalt wõimalik!

Härrad parempoolsed wõiwad ju teha, mis nemad heaks arwawad, aga et nemad suudaksid näidata, et see õige oleks, seda ei ole meie siiani näinud. Ja mida rohkem neid inimesi välja nõutakse, seda enam näeme, et siin ühesuguse mõõdupuuga ei mõõdetata, waid et siin maksab ainult tugewama tahtmine ja muud mitte midagi.

J u h a t a j a **L. Raudkepp**: Et Riigikogu üle kahe tunni koos on istunud, siis kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 7.30 min.

Peale waheaja jätkub koosolek kell 7.45 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **L. Raudkepp**.

Sekretäri kohal abisekretäär **O. Köster**.

J u h a t a j a **L. Raudkepp**: Riigikogu jätkab tööd.

J. Hünerson (põl.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kohtuwõimud on Riigikogult palunud luba, nagu seadus seda ette näeb, et mõnede kommunistlike

Riigikogu liigete wahiallajätmiseks wõimalust antaks. Riigikogu ei wõta selles küsimuses mitte enne lõpulikku otsust, kui tema ei ole lasknud oma komisjoni üksikasjaliselt läbi waadata, kas tõesti kohtuwõimudel põhjusi selleks on, et teatud Riigikogu liikmeid wahi all pidada. Meie kuuleme komisjoni aruandjalt, et tõesti rohkesti materjaali selle kohta olemas on, nõnda et kahtlus tekib, et need Riigikogu liikmed midagi on korda saatnud, mis seadustes keelatud on. Mina arwan, et sellest on üsna küll, et teatud põhjendatud kahtlus olemas on. See on täiesti kindel, et Riigikogu ei oma komisjonis, ei ka peakoosolekul kunagi kohtu aset täita ei wõi, ega täitma ei hakka. Riigikogu ei wõi, ega ei saa kunagi lõpulikult selgeks tegema hakata, kuiwõrd ja milles just süüdistatawad Riigikogu liikmed süüdi wõiwad olla, waid selle küsimuse lõpulik lahendamine on kohtu asi. Ei ole selle juures ka midagi imeks panna, kui ilmsiks tuleb, et mõned nendest süüdistatawatest Riigikogu liigetest ka kohtu poolt õigeaks tunnistatakse. See on niisama, kui kõigi teiste kohtualuste isikutega: ühed jääwad süüdlaseks, kuna teised wõiwad õigeaks saada jne. Mina arwan, kui nemad kahtlusaluse seisukorda on sattunud ja uurimise alla, siis on nemad sellega enestelt wõimaluse wõtnud Riigikogu liigeteks tagasi saada. Seda nuhtlust ei ole neile mitte Riigikogu peale pannud, waid see on seaduse järele neile peale pandud ja kui keegi selle seisukorra eest kõlbliselt wastutaw on, siis mitte ilmiski Riigikogu, waid nemad ise, kes täie meele ja mõistuse juures oma tegusid on juhtinud. Ja sellepärast näeme meie, et praegu ei ole tegemist mitte mingisuguse üksiku Riigikogu liikme seisukohaga, ega asjaga, mille juures selgus puuduks, waid kogu nende põhjenduste seljataga seisab meie kõigutamata kohtuautoriteet ja sellepärast on neist põhjendusist küllalt, et asja tõsiselt käsile wõtta. Meie teame, et kõnesolewaid isikuid kahtlustatakse raskemas kuritöös, mida keegi kodanik wõib teha ja nimelt riigikorra kukutamise püüdes, ning materjaalid näitawad, et see kahtlustus tõesti põhjendatud on. Nende asjalikkude ja täiesti arusaadawate põhjenduste wastu tõstawad aga siin pahempoolsed Riigikogu liikmed mitte wäga asjalikku, kuid järjekindlat wastuwaidlust, nende põhjuste wastu, mida mina praegu siin nimetasin ja mida komisjoni aruandja poolt on ette toodud. Kahtlus on

kindlasti põhjendatud, aga siin sellejuures pigistawad pahempoolsed Riigikogu liikmed silmad tõsiasiade ees kinni ja on näha kindlat püüet, et nemad ei soowi ega taha kuidagi wiisi aru saada nendest tõendusdest ja põhjustest, mida komisjoni aruandja ette toonud. Ja mina ütlen, kui siin weel kümme korda kindlamaid põhjendusi ja arusaadawaid fakte ette tuuakse, kuid kui ei ole tahtmist sellest aru saada, siis ei saa sellest ka ilmiski aru, isegi kohtuotsusest mitte. Aga sellejuures näeme meie, et püütakse wälja mõelda põhjusi, mis üldist tähelepanu tõsiste põhjuste pealt teisale üle wiiks. Püütakse warjata Riigikogu enamuse wõi õieti rühmade enamuse seisukohta, mida aruandja siin on esitanud, kuid püütakse näidata, nagu oleks sellel mingisugused teised sihid ja püüded, mitte aga otsekohe see, et riigiwastast tegewust takistada ja süüdlasi wastutusele wõtta. Kogu selle asja juures siin püütakse seda näidata, et siin on mingisugune kõrwaline püüd, poliitiline meeoleolu. Sellepärast ei lastawat neid härrasid wahi alt mitte wabaks, waid siin on poliitilise ülewõimu ärakasutamine oma kihiluwiides. Seda püütakse ette tuua ja see laseb paista, et kui poliitilises tuhinas midagi tehakse, siis seal palju tõest ei hoolita. Harilik kodanik, kes seda pealt kuulab, see arwab, et küllap neil juba tagamõte on kommunistide wangistamisega. See ei ole tõesti mitte kõrge kogu kohane. Mina ütlen, tõepoolest ei ole mitte kohane sarnane talituswiis. Nii-sugune teguwiis peaks kõrwale jääma ja asjata ja põhjendamata kahtlustus kaduma. (W a h e l h ü d e d p a h e m a l t p o o l t.) Mina mõtlen, et teil, kui Riigikogu liigetel, ka oma aumõiste peaks olema ja teie oma au eest seisate. (L. J o h a n s o n, s d.: A u o n k a h e s u g u n e.) Ikka üks kindel au on olemas. Teil wõib olla mitmesugune au, aga see on wäga halb, kui ta teil mitmesugune on. Iseäranis tikute teie parema poole ja iseäranis põllumeeste kallale, (L. J o h a n s o n, s d.: M i t t e p õ l l u m e e s t e, w a i d p õ l l u m e e s t e k o g u d e l!) et põllumeeste wastast meeoleolu luua. Ja selles mõttes iseäranis härra Johanson on siin eelpool sõna wõtnud ja püüdnud rõhutada ja tõendada, et tema püüed sinna poole käib, et põllumehi kahtlustada — nende esitajaid Riigikogus ja ka neid, kes esitajaid siia saatnud. Sellega kahtlustab ta mitte ainult põllumeestekogusid, waid kõiki põllumehi, kes kogupõllumeeste selja

taga seisawad. See on tõepoolest kogu selle tendentsi teenistus ja mina ütlen, selles mõttes on õieti iseloomulik see, kuidamoodi mitmed eelkõnelejad siit kõnetoolilt üles on astunud. Tänapäevane komisjoni aruandja härra Soots kuulub ka põllumeeste rühma hulka. (M. Martna, sd.: Kuhu ta peaks siis kuuluma?) Tema kuulub sinna muidugi, mitte kuhugi mujale ja ei peagi mujale kuuluma. Aga kas on keegi teie hulgast lugu pidanud Riigikogu komisjonist ja Riigikogu esitusest? Kas on teist keegi nimetanud täna kindral Soots'i komisjoni aruandjaks? Mitte keegi. Teie waidlete kõigi nende wäidete vastu, mida kindral Soots, kui aruandja, ette on kandnud komisjoni enamuse seisukohalt. Neist ei taha teie mitte rääkida, kui enamuse otsustest, waid näitate, nagu oleks see kõik härra kindral Soots'i enese seisukoht. Ja mis see härra Soots ära ei ole, ütlete teie, siin peaks ikkagi üks jurist asja oma peale wõtma. Aga mina pean ütleva, kui palju teie ka räägite kindral Soots'i vastu, tema isiku wäärtuse alandamiseks ei suuda teie ometi midagi ära teha. Tema, kui kindral, on akadeemias suure juriidilise hariduse saanud ja sellest seisukohast oskab ta wahet teha, kes on riigi wastane ja kes seda mitte ei ole. Waadake, sellelt seisukohalt wõin ma teile öelda, et härra Soots'i poolt ettetoodud seisukohad on meie komisjoni enamuse ja kõigi nende rühmituste enamuse seisukohad, kes seal komisjonis esitatud olid. Mina mõtlen, et kui teie tahate meile lugupidamist Riigikogu vastu õpetada, siis pidage ise kõigepealt temast ja kõigist tema funktsionääridest lugu ja ärge tulge neid kahtlustama. Teie oma teod aga näitawad, et teie mitte küllalt Riigikogu au ülewal ei hoi. (M. Martna, sd.: Teie räägite siitpoolt tegudest, kuulge nüüd!) Jah, jah, on tarwis rääkida sellest. Need teod, millest ma teile praegu jutustan, need kõnelewad küll, et teie püüate seletada, nagu oleks see ühe põllumeeste esitaja seisukoht, mida härra Soots esitas, ja nagu ei oleks see mitte terve komisjoni seisukoht. Waadake, selles seisab see eksitus ja mina mõtlen, et see mitte kogemata eksitus ei ole.

Teiselt poolt näeme meie siin, et need pahempoolsed härrad Johanson, Gustawson ja need teised ka, kes seal järele tulewad, et need wõtawad kätte ja räägiwad kommunistidest, kui, nii öelda, täitsa süütutest inimestest, kes mitte midagi kurja

ei ole teinud, pole tahtnudki teha. Ja minnakse weel kaugemale, isegi halemeelseks minnakse ja räägitakse nende perekondadest, et mõtelge, kui raskes seisukorras need on, ja ei oleks ime, kui nende heaks weel annete kogumist siin toime pandaks. Noh, kuulge, ma ütlen teile, kui teie siin sellega püüate kaastundmust nende riigiwastaste vastu äratada ja kui teie tahate sellega nendele poolehoidu wõita, siis ei ole see tõepoolest teie kohane, kes teie ütlete, et teie Riigikogu wäärtust kaitsete. (J. Piiskar, is.: Andke andmeid.) Ma olen kõik aeg andmetest kõnelenud, ja kui teie seda ei taha kuulda, siis müristamisegagi ei saaks teile neid andmeid kätte tuua. (Müra pahemal pool.)

Juhataja **L. Raudkepp**: Riigikogu liikmed Piiskar ja Johanson, ma kutsun Teid korrale.

J. Hünerson (põl.): Siis siin heidetakse ette, et kommunistidelt on nende wabadus ära wõetud selleks ajaks, kui nad eeluurimise all on, ja öeldakse, et, waadake, see on meie töölisliikumise halwamine, ja et töölisliikumine on üks tähtis asi ja et see on kõigis riikides lubatud. Ma arwan, et see on tõepoolest fakt. (M. Martna, sd.: Suurepäraline arusaamine.) Noh, kas see ei ole siis fakt, et teie olete öelnud, et teistes riikides on töölisliikumine lubatud, ja et meil Eestis seda ei lubata, ja selle vastu wõideldakse? Aga kas ei ole siis ka see fakt, et meil Eestis tõepoolest töölisliikumist, kui niisugust, keegi takistama ei ole läinud? Sellel liikumisel, niisama nagu igal teisel, on omad kindlad piirid. Kuulge, härra Piiskar, kui teie wihute seal käega, siis teie nähtawasti ei wõi enesele ette kujutada töölisliikumist, mis liigub seaduslikul alusel ja seaduse piirides. Aga waadake, suurem hulk meie riigikodanikkudest on niisugused, kes seda enestele ette suudawad kujutada, et on wõimalik töölisliikumist korraldada seaduse piirides. (Wahelhüüe: Kas põllumeeste kogudes?) sinna mahub isegi palju ära. Aga ma ei taha muidugi kellelegi seda õpetama hakata. Ma mõtlen, et see peaks wiimane abinõu olema, kui põllumeestekogud peaks töölisliikumise juhtimise eneste kätte wõtma. Aga ma usun, et meie asi — juba niikaugele hakkab minema. (Üldine naer. J. Piiskar, is.: Häda, häda, häda!) Aga teiselt-

poolt on teil ometi teada, et meil töölisliikumine seaduslikkudest piiridest välja on tunginud wõi tahab tungida, ja meie olime ju siin kõik aeg, kui selle liikumise esitajad siin kõnetoolis käisid ja kümme korda kõikipidi ütlesid, et nad seda riiki ja tema seadusi mitte miskiks ei pea, waid nad tahawad selle asemele panna midagi teist, midagi uut, et nemad tahawad talitada ja toimetada hoopis teisiti ja et nad selle juures abinõusid ei wali. Kui iganes kuskil on tõendatud, et see liikumine meie seaduse wastu on ja meie põhiseaduse raamidesse ei mahu, siis on seda siin seinte wahel kinnitatud. Siin ei ole paik, kus selle üle peaks waidlema. Waadake, kommunistlik organisatsioon on ühing, mille liikmed wangistatud on ja nende eelkäijad on siin olnud, ja ma ütlen, et nad oleks sedasama öelnud, mis nende eelkäijad. Siin ei saagi teisiti selles asjas olla. Siis püütakse siin weel isegi ette tuua, et waadake, mitte ainult kommunistliku liikumise... (L. Johanson, sd.: Ega iga jurist ka juristei ole.)... waid ka töölisliikumise wastu parempoolsed wõitlewad. Waadake, härra Piiskar püüdis isegi näidata... (W a h e l h ü ü d e d.)

Juhataja **L. Raudkepp**: Palun omawahel mitte juttu ajada.

J. Hünerson (põl.): See on siiski õige huwitaw jutt. (W a h e l h ü ü e: O t s k ä e s t l ä i n u d!) Wäga kindlasti on otsapidi peos. Ootan, et läbirääkimiste wahele kõneleda. Asi on see, et mitte kommunistliku liikumise wastu wõidelda, waid tahetakse näidata, et meie oleme kuidagi wiisi töölisliikumise wastu. Härra Piiskar wõttis kätte ja laskis ühe niisuguse linnukese lendu, et seal Abjas ja mujal wõetakse... (J. Piiskar, is.: S e a l k ü s i t a k s e, m i s a m e t i t s a n t p e a b.) See wõib naljakas olla kuskil kohwikus wõi kinos.... et Abjas — seal wõetawat käsile ja töölisliikumise esitajad töölisühisuste liikmed aetawat talutöölt ära. Kas teate, kui ta korralik tööline on, olgu ta siis kümne ühisuse liige, siis ei aeta teda mitte ära. Tööliste keskel on see niisama, kui mujal, et pannakse etteotsa mees, kes lõugadega rohkem teeb, kui teoga ja waadake, niisuguste... (W a h e l h ü ü e.) Teie teate, et isegi sotsiaaldemokraatide ridades lugu nõnda on. Waadake, kui lugu nõnda on, mis siis niisugune tööline seal raskes talutöös on. Ega seal palja mokkadega midagi ära ei

tee, seal peab käega, kogu küüruga ametis olema. Kui aga lugu niisugune on, et õiged töölislastakse ära minna, siis peab see küll üksikutel juhtumistel olema. Et aga siin mingisuguse wooluga tegemist oleks, siis ma ütlen, et see on liialdamine, tühja koti püstiajamine, millega kunagi ei peaks siin kõrges kogus välja tulema. (W a h e l h ü ü e.) Kuulge, meie oleme neid näinud täitsa ligidalt. Ma pean ütleva, et wäga kahju on, et isegi sotsiaaldemokraadid ei taha näha, milles seisab töölisliikumise kurbloolus. Ma ütlen, härra Johanson, just Teil, Teie tänase jutu järele, tuleks seda järele uurida, milles on meie töölisliikumise kurbloolus. Ma usun, et teie olete üsna tõsiselt mõtelnud wahetewahel, et meil töölisliikumise asi tõesti tagurpidi läheb, on läinud tagurpidi juba mõni aeg. (W a h e l h ü ü e: H ä r r a s i s e m i n i s t r i a b i l.) Siseminister laseb kõik sündida, mis sünnib seaduse piiris. Ka kogupõllumehed on sellega päri, et seadust täidetakse, nõnda, et selle wastu ei ole kellegil midagi, isegi mitte juuksekarwa ei kõwerdata, nii kaua kui seadust täidetakse. Isegi hoitakse ära, et keegi neid nende töö juures, nende kongressidel segada ei saa, waid, et nemad korralikult tööd teeksid. Meie riik annab nendele punkt niisamasugust kaitset, kui põllumeestekogudele ja kristlastele, nii, et sellejuures mingisugust wahet ei tehta. Isegi pika aja ja pikkade aastate jooksul on meie töölisliikumise kurbloolus selles, et kainemad elemendid meie töölisliikumises ei pääse wõimule. Selles on minu arwamise järele nende juhtiwad jõud süüdi. (W a h e l h ü ü e.) Oleme näinud härra Johanson'is ühte nendest siin kõnetoolis. Tema tuli kantslisse, kõneles, ähwardas kõik see aeg põllumehi, kõiki neid mehi, kes paremal pool ja osalt ka keskel istuwad, et waadake, sealt tuldakse kõiksugu pahanduste ja takistustega, mis ei lase töölisi oma asju ajada. Ka siseminister, kes sealt hulgast on tulnud, on pannud kinni keskkomiteed ja nende kambrid seal, kus nad oma asju ajasid. Kõike seda lugesite teie siin tükk aega ette ja seletasite, et see kõik olewat tulnud selleks, et parempoolsed tahtwat töölisliikumist halwata. Kurbloolus seisab selles, et teised juhid, kes näiteks on kainemad sotsialistid ja on sotsiaaldemokraatide ridadesse koondunud, need ei näe mitte oma tõsiseid waenlasi ja tõsiseid wastaseid seal, kus nad on, waid nad otsiwad neid sealt, kus neid olemas ei ole.

Härra Johanson, meie oleme organiseerimistöö alal juba mitu aastat olnud: teie olete töölisi organiseerinud, mina aga põllumehi. Kunagi ei olnud tarwidust meil rahwa keskel üksteise vastu üles astuda. Teie näete, Teil on teine kari ja mul on teine rahwas, kelle keskel mina tööd teen, ja meil ei ole kunagi tarwis hääli teise eest ära kiskuda. (M. Martna, sd.: Õelge weel kord see hiilgaw sõna.) Teie olete üks karjane ja mina teine. Mina ei taha sugugi selles asjas teistsugust korda maksuma panna, aga ma ütlen, meie ei ole ka kunagi kokku puutunud ja wastamisi läinud. Mikspärast raiskate teie oma jõudu, et siin põllumeeste vastu wõidelda, et neile jalga ette panna ja nende tööd ja poliitikat halwata? Selleks ei ole mingisugust põhjust. Hoidke rohkem oma jõudu kokku ja waadake, kust teie tõsised wastased tulewad. Aga need tulewad nende meeste poolt ja nende mõtteosaliste poolt, kelle pärast meie täna siin räägime ja waidleme. (M. Martna, sd.: Ärge ässitage meid kommunistide vastu. Jääge oma rahwa juurde.) Jumala tõsi, härra Martna, need on teie kõige suuremad wastased. Kui meie kuuleme ja ajalehtedest loeme, kuidas teie ja teie esitajad mitu korda on jutustanud, siis näeme, et teil on maadlemist olnud tööliste keskel ja nende kongressidel ikka kommunistidega, mispärast peab ütlemä, et teie olete nende peale liig wähe tähelpanu pööranud ja olete neid lasknud oma külje all suureks saada. Kui teie siin nende eest wõitlete, siis kaswatate teie ussi põues. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Wisake ta maha!) See on üks õige sõna, wisake ta maha, aga ärge hoidke teda seal mitte soojas, sest siis teie näete, et teie Eesti töölisliikumisele selle läbi suure teenuse teete. Aga ma ütlen, teie ei ole selleni, kahjuks, mitte jõudnud, sest, nagu ma tähendasin, teie jõud lõpeb teiste kõrwaliste asjade peale ära ja seal tulewad siis kommunistid ja teie organiseerimata ning walgustamata tööliste hulgad — waadake, nende keskel on kommunistidel hõlbus kõike läbi wiia. Ei ole imeks panna, kui need walgustamata ja organiseerimata töölishulgad ei oska wahet teha, mis meie rahwa huwi ja mis meie riigi huwi on. Ehk nemad teewad weel wahet, aga nemad ei suuda aru saada, kes neid eest weawad, nemad ei suuda aru saada nende salamõtetest ja -püüetest ning neid tarwitatakse hääleta-

mismaterjaalina ära. Need on faktid. (M. Martna, sd.: Teie kõnelete ikka faktidest.) Aga need on wäga kurwad faktid. Need hääled wõetakse kokku ja nende tööliste häältega tuuakse siia ja pannakse meile sinna tagumistele pinkidele istuma kümme meest. Ma ütlen weel kord, meie riigi ja rahwa huwides oleks tõesti soowida, et need kümme meest teie hulgas oleksid. (Wahelhüüded pahemalt poolt.) Meie ei ole teilt ühtegi häält ära wõtnud. Ega siis teie neid hääli ei saa, kes meid waliwad, ärge sinna tükkige sugugi, teie wõit on seal. (M. Martna, sd.: Kui see nimikirjaleht otsa lõppes, siis tuli järg teie kätte.) See oli nende juhtide süü, kes liig wäikesed lehed tegid, kuna seadus lubab neid maailma-pikad teha. Meie walimisseaduses ei ole ette nähtud, et nimekirja sabad parema poole kasuks lõpewad. Kuid et see siis juhtus, siis oli see lihtsalt mehaanilise jagamise tagajärg ja sinna ei olnud midagi parata. Teie saite kõik oma esitajad Riigikogusse sisse, aga meie ei saanud mitte, ja pärast siis saba abil saime sisse. Selleks ei ole meil mingit sihti ega tendentsi, et kui seal nimekirjad on lühikesed, et siis meile sealt mingisugust kasu tuleb. Meile ei tule sealt kasu, ega ei püüa seda. Aga waadake, tähtis on see, et teie olete lasknud need hääled eneste käest ära kiskuda ja ei ole mitte saanud kainema ilmawaatega inimesi oma ridadesse, waid nad on sinna läinud, kus nad on hakanud riigi ja rahwa huwide vastu tööle. See on kahetsemiswäärt asi ja sellest peaksite teie kõik aru saama.

Meile kõigile on nõnda räägitud, et kui on waja tööliste keskel wahet teha, kes Eesti riikluse alusel seisab ja kes mitte, meie ikka ütlemä töölistele, kes meie poolt ei taha hääletada, et andke hääled sotsiaaldemokraatidele, need seisawad riikluse alusel ja on ikka hoopis midagi muud, kui kommunistid. Ja seda teewad meil kõik kogupõllumehed. (Wahelhüüe pahemalt poolt.) Kas Teie tahate siis öelda, et teie mitte riiklikul alusel ei seisa, ja ma loodan, et teie mitte ilmaasjata meile vastu ei waidle. (M. Martna, sd.: Ja siis ütlemä, jumal hoidku meid niisuguste sõprade eest!) Waadake, kui kõiki seda wõtta, mille eest teid jumal peab hoidma, siis tuleb wälja, et ta teid on hoidnud tööliste häälte eest, see on wäga kahju, aga wõtke oma asjad ükskord re-

wideerimise alla, mõtelge, mispärast need hääled teil käest ära on läinud. (M. Martna, sd.: Mispärast Teie nii räägite, wistikka on midagi!.) Ma loodan, et Teie ka nende wastu olete, kellest täna meil jutt päewakorras on, kes on riigikorra wastu, ja keda on tarwis kohtualla anda. (J. Piiskar, is.: Kuidas Tirusson ja Tagel on üles astunud? M. Martna, sd.: Noh, härra kindral ütles!) Siin on seletatud juba mitu korda, kuidas nad üles astunud. (Chr. Kaarna, tõer.: Ah tühja, miks waielda, wõtke kariomale, and'kerahwas meile.) Ma arwan, et see on töölisliikumise huwides, et need mehed kohtu ette pääseks. Kõik, ka teie ise peaksite wist nõudma, et need mehed nimelt kohtu ette pääseksid ja et nende teod seal awalikuks tehtaks, ja et mitte ainult meie ja teie, waid et ka kõik Eesti töölised näeks, missuguseid mehi nad oma juhtideks on walinud ja oma kasusid Riigikogus kaitsma on tahtnud saata. Ja ma arwan, kui teie seda teete, et teie siis tõsiselt wälja astute riigi huwide eest. Aga ma ütlen, et teie, kes teie nende huwide nimel olete püüdnud täna õhtul kõnelda, kui teie ka tahate tegutseda nende huwide nimel, siis ei saa teie mingit muud teha, kui et tõstame ühes nõus käed selleks üles, et need mehed pääseksid kohtulaua ette ja kiiremini kui muidu. (M. Martna, sd.: Häbematus!) See ei ole häbematus, waid see on tõepoolest õigus ja iga Eesti kodaniku südametunnistus ütleb seda, et meie ei wõi neid mitte kohtu eest ära hoida, waid nemad peawad sinna minema. Iseäranis meie töölisliikumise huwid nõuawad seda ja iseäranis need, kes töölisliikumise eest wõtlewad, peaksid ütleva, et nemad ei saa teisiti, kui et need mehed peawd kohtulaua ette minema. (M. Martna, sd.: Teie seal keskel saate ka oma ja! Segased wahelhüüded paremalt poolt.)

O. Gustawson (is.): Wististi ei oleks palju härradele kristlastele, kui nad pühakirjast juurde õpiksid. (O. Amberg, krst.: Wõite weel palju õppida!) Ma usun, et pühakiri Teid selleks rohkem kohustama peaks. Härra Hünerson katsumise selgeks teha pahemale tiiwale, millised wiimase ülesanded töölisliikumises on. Meie wõime härra Hünerson'ile rahulikult öelda: selle ala wõib ta rahule jätta. Seal saadakse hakkama ilma härra

Hünerson'ita ja eriti ilma härra Einbund'ita ning ilma nende abita. Riigikogu liigetele on kõigile teada, millised on olnud meie wahekorrad kommunistidega, niihästi siin Riigikogus kui ka wäljapool. (Wahelhüüe: Wäga hästi!) Meie oleme neile terawalt wastu seisnud seal, kus nende taktika on kahjulik tööliklassile. Meie oleme wõidelnud kommunistlikkudest tõekspidamistest kantud opportunisti ja kõlbluslageduse wastu enam, kui teie kõik kokku. Meie aga peame seda wõitlust ideeliste abinõudega. Meie ei tunnista wõitlust surwewahendite ja wanglate abil. Töölisliikumine põeb ajajooksul ise omal jõul wälja kõik haiglased nähtused, milliste all ta praegu kannatab. Surwe siin ei awita. Surwe teeb asja waid halwemaks weel. Meie poolt on mitmel puhul tähendatud, kuidas sarnaste abinõudega waid õhutatakse kommunistlikku liikumist. Rkl. Ast näitas siin wäga kujukalt, kuidas parempoolsed ringkonnad päris meelega tüüriwad sinna poole, et arreteerimise kaudu õhku palawaks kütta ja et järjekordsete kinniwõtmistega näidata, nagu oleksid kommunistid need ainsad ja kõige ehtsamad tööliklassi kasude kaitsjad ning kannatajad hea asja eest. Sellejuures aga teawad nad wäga hästi, et nad sellekaudu endile wõimaluse käepärast hoiawad järjekordseks puistamiseks ning töölisliikumise waolhoidmiseks.

Härra Hünerson püüab küsimuse asetada pinnale, nagu oleksime meie üldse selle wastu, et kommuniste kohtualla antakse. Sellest ei ole keegi kõnelenud, et kommunistid asetataks enamsoodustatud seisukorda. Jutt on sellest, et teatud Riigikogu liikmeid ei tohiks wahialla jätta enne kohtuotsuse tegemist. Wastasel korral oleksid nad kindlasti asetatud halwemas seisukorda, kui harilikud kodanikud. Kui täna peaks sarnane otsus tehtama, et kinniwõetud Riigikogu liikmed wahialla jäetakse, siis kaotawad nad oma Riigikogu liikme õigused. Kui aga kohus hiljem leidma peaks, et nad sugugi süüdi ei ole ja wabakstegewa otsuse teeks, siis ei saa Riigikogu otsuse põhjal wahiallajäetud Riigikogu liikmed ometi mitte oma õigusi tagasi.

Meie arwame, et käesolewal puhul olemas ei ole mingisuguseid kaaluwaid põhjusi selleks, et kõnealolewaid Riigikogu liikmeid wälja anda wõiks. Siin on juba näidatud, et nad kõik olid lihtsad maamehed. Isegi parempoolne Hünerson

pidi mööndama, et nad isegi ei teadnud, mis nad õieti tahtsid ja mis nad tegid. Kui aga nüüd sarnased inimesed ilma pikema jututa otsustatakse wahi alla jätta ning seega neilt Riigikogu liikme õigused ära wõetakse, siis on see kõike muud, ainult mitte õiguslikult põhjendatud.

Mulle paistab üldse, et kogu seda uurimistööd oleks wõinud teha, ilma et waja oleks olnud sarnast üleriiklikku klaperjahti toime panna. Meil ei ole senni täpseid andmeid, kui palju üldse kinniwõtmisi on olnud, wist üle paarisaja, kui õieti mäletan. Härra Einbund raputab pead, wist vähem siis, arwatawasti 150. Siin ei tohi aga unustada, et suur hulk neist inimestest on aga warsti lahti lastud. (Siseminister K. Einbund: Ei ole õige!) Kuidas ei ole? Härra Einbund, kui Teie, kui siseminister, kategooriliselt „ei“ ütlete, siis pean ma Teie „ei“ juures ometi kahtlema. Tapal näiteks oli kinni wõetud umbes 20 inimest, 6—7 neist jäeti wahi alla, teised lasti aga lahti. Nõnda oli lugu Tapal, mujal wõis see ka nii olla. (Siseminister K. Einbund: Ei ole lahtilaskmist olnud!) Kuidas? (Siseminister K. Einbund: No, kuidas? Teie kõnelete ju suuremast hulgast ja suuremat hulka ei lastud ju lahti!) Tapal oli see nii — seal arreteeriti umbes 20 inimest, 6—7 jäeti kinni, teised aga lasti lahti. (Siseminister K. Einbund: Kohe?) Jah, kohe. (Siseminister K. Einbund: See tähendab kohapeal, siis neid ju ei arreteeritud sugugi.) Teie peaksite paremini teadma, kas see on arreteerimine, kui inimene näiteks Kärus kinni wõetakse, seal Tapale wiiakse, seal kolm öödpäewa kinni olla lastakse, ning siis wabastatakse. Wõib olla, et ma tõesti eksin ja Teil õigus on sarnast toimingut üldse mitte lugeda arreteerimiseks. (S e g a s e d w a h e l h ü ü d e d.)

Ma tooksin ainult ühe näite, kui kaalutult siin prokuratuur ühes siseministriga on talitanud. Teiste hulgas oli arreteeritud meie parteisse kuuluw Johannes Woll Kärus. Ta wõeti kinni, wiidi Tapale ja hakati seal tema asja uurima. Ja milles seisib tema süü? Kinniwõtmist ja uurimist toimetati põhjusel, et Johannes Woll oli kohaliku maatöölise ühisuse esitajana julgenud maatöölise ühisuste konwerentsist Tallinnas osa wõtma tulla. See konwerents peeti harilikus korras politseiwõimude teadmisel. Sel konwe-

rentsil wiibisid politseiametnikud, kes nähtawasti kogu koosoleku kestel ei leidnud midagi sarnast, mille põhjal konwerentsi oleks saanud tembeldada seesuguseks, mis riigikorra kukutamise mõttele pinda walmistab. Selle peale waatamata wõeti Woll kinni ja kogu uurimine keerles selle ümber, mis seal konwerentsil tehtud olla, mis ometi harilik konwerents oli. Uuriti pikalt ja laialt. Aga lõpuks lasti ta siiski lahti. (Siseminister K. Einbund: Lasti lahti?) Jah, tema lasti lahti, kuid on mitmed teised, keda mitte lahti ei lastud. (Siseminister K. Einbund: Seal peab wahet tegema.) Ja nähtawasti peab seal suured wahed tegema. Mööda minnes wõiksin ma weel ühele isewärki nähtusele tähelpanu juhtida. Mõni aeg enne arreteerimist oli Woll'il koosolekul kokkupõrge ühe töörahwa ühise wäerinna agitaatoriga, kes ähwardas: kui sa omale meelt pähe ei wõta, siis ma sulle näitan alles. Woll küsis kaitsepolitsei ametnikult, kes ta arreteerinud oli, kas see ongi siis nüüd see näitamine, millest kommunist rääkis? Kaitsepolitsei ametnik lõi silmad häbelikult maha. (Siseminister K. Einbund: Mis see tähendab?) Mõtelge järele, härra Einbund, ehk siis saate aru. (Siseminister K. Einbund: Ma palun selgesti öelda, mitte midagi ei saa aru.) Kõike kokku wõttes arwan ma, et ei ole mitte milligiga dokumentaalselt tõestatud wäljanõutawate Riigikogu liigete kuuluwus riigiwastasesse salaorganisatsiooni. Aga isegi sel puhul, kui oleks kindlaks tehtud teatud Riigikogu liikme otsekohene kuuluwus kommunistlikku parteisse, on minu arwates küsitaw, kas sarnast Riigikogu liiget kui kriminaalkurjategijat ilma pikema jututa arreteerida wõib. Alles aruandja härra Jaakson rõhutas mitu korda, et ka teistes maades on wastawad paragrahwid salaorganisatsioonidest osawõtmise kohta kriminaalseadustikus olemas, nii Saksamaal, Prantsusmaal ja mujal. Meie teame aga, et kõigil neil maal on olemas kommunistlikud parteid, kes kuuludes otsekohe kommunistlikku internatsionaali, täiesti legaalselt tegutsewad ja kelle liigete kohta kellelgi meelde ei tule neid arreteerima hakata ainult sellepärast, et nad sarnasse parteisse kuuluwad. Tähendatud paragrahwide olemasolemine teiste maade kriminaalkoodeksis ning nende paragrahwide mittetarwitamine kommunistlikkude parteide liigete, kui sarnaste wastu, näi-

tab, et meilgi teatawaid tsaariaegseid paragrahwe nõnda laialt käsitada ei tohiks, nagu seda on tehtud käesolewal korralgi. Aga noored rajariigid, Soomega eesotsas, on ometi sellele teele asunud, et kommunistlikku parteisse kuulumine iseenesest juba kuri-töö on, mille eest tuleb inimene wiia wanglasse. Wanemais kultuuramais sarnast seisukohta ei pooldata.

Käesolewal korral rõhutan aga weel kord, et siin isegi mitte millegiga kindlaks tehtud ei ole, et teatud Riigikogu liikmed tõesti oleksid kommunistliku internatsionaali Eesti seksiooni kuulunud. Ei midagi sellesarnast. Terwe kogutud materjaal baseerub waid sellel, kuiwõrd wahialla wõetud Riigikogu liikmed on olnud tegevuses töölisliikumises. Kui härra Hünerson tuleb ja tõendab — nemad tahtwat töölisliikumist sarnaste aktsioonidega terwendada, siis wõib ta ise seda ju uskuda, meie aga mitte. Antud hoop on sihitud mitte nii palju kommunistide, kui sarnaste, waid eestkätt töölisliikumise wastu üldse. See on tagamõte, mis kogu aktsiooni kannab. Ja see on ja jääb tõsiasjaks, waielgu härrad Hünerson'id selle fakti wastu nõnda palju kui nad tahawad.

Siseminister K. Einbund: Waidlused, nagu seda ka arwata wõis, on kaldu-nud käesolewal korral üldpoliitilisele pinnale. Minul ei olnud wõimalust al-guses siin olla, aga olen kindel, et ainult aruandja esines juriidilise kaalutlemisega, kuna pärastised läbirääkimised Riigikogu liigete poolt üldpoliitilisele pinnale kanti. Praegusel korral ei oleks ka minul wõi-malusi asja juriidilise külje juurde asuda, sellepärast, et nõudmine ei ole esitatud siseministri poolt, kelle kohustusi mina ajutiselt täidan, waid nõudmine on esita-tud kohtuministri poolt ja järelikult puu-duwad minul ka sellekohased materjaalid. Siiski tahtsin ka peatuda mõne lausega asja poliitilise külje juures. Kuulen huwi-tusega. (W a h e l h ü ü e.) — Kui teil selles asjas midagi öelda on minu wastu, siis palun seda teha siit kõnetoolilt, et wõiksin ka selle wastu üles astuda. — Kuulen huwitusega, et Eesti riigis olewat kommunistide wastast wõitlust peetud sihiga, töölisliikumist paraliseerida wõi sumbutada. (O. G u s t a w s o n, is.: Kuidas on Tallinna ametiühisustega?) Ühtlasi kuulen ka huwitusega, et kommunismi ja kommunistide wastu tarwitatawat taktikat, mis oma iseloomu

poolst ebaõige, see tähendab surwe tak-tikat, kuna wanemad riigid seda mitte ei tegewat. Peataksin pisut nende asjaolude juures. (L. J o h a n s o n, sd.: Mis Teid weel huwitab?)

Näib, et samalt kõnetoolilt, mille praegu seisan, wõib asju, mis iseenesest suured on, teha wäiksemateks, kui wäiksed ja samuti ka überpöördukt — wõib teha asju, mis iseenesest wäiksed, suuremateks, kui suured. Waadake, poliitiline wõitlus on juba kord niisugune ja meie saame sellest aru ja oskame ka wastawalt hinnata, aga igas poliitilises wõitluses leitakse ka miskisugune õige tuum ja peatatakse pisut selle juures. Käesolewa asja arutamisel meie aga unustame wäga palju oma minewikust ja sellepärast küsiksin mina, mis on siis õieti wõitlus kommunistide wastu? Austatud Riigikogu liikmed! Wõime kõik tõeks pidada asjaolu, et kommunistide wastu wõitlemisel seisame meie hoopis teistsuguses wahekorras, kui wanad ja suured riigid. Meie oleme oma noore riigi juba rajanud wõitluses kommunistide wastu. Ja eestkätt mitte wõidelnud wäliskommunistide, Wene kommunistide wastu, waid oleme wõidelnud oma sisemiste kommunistide wastu. Teame, et meie praegused parempoolsed ja ka pahempoolsed wõitlesid tol korral meie ühise waenlase, sisemiste kommunistide wastu, nendesamade wastu, kes tõusid meie eneste keskelt ja wõtsid omaks Wene kommunistide taktika, kusjuures nad omale ülesandeks seadsid Eesti riiki muuta mitte demokraatlikuks wabariigiks, waid muuta teda nõukogude wabariigiks.

Wabadussõja algus on ühenduses wõit-lusega sisemiste kommunistide wastu, mitte aga Wene kommunistide wastu. Ja, austatud härrad, see wõitlus ei ole mitte lõppenud meie wabadussõja lõpuga, waid see wõitlus on kestnud kogu aeg edasi ja kestnud järjekindlusega. Mina tahaksin küsida awalikult: mis siis oleks olnud, kui meie ei oleks pidanud wõitlust kommunistide wastu? Mis siis oleks olnud? (M. M a r t n a, sd.: Waadake, siin on see „otstarbekohasus“, aga mitte „õigus“.) Aga meie oleme seda teinud ja pidanud sellest taktikast kinni, seda kinnitan mina. (M. M a r t n a, sd.: Otstarbekohasuse pühenduse pärast!) Meie oleme pidanud sellest taktikast kinni, missugune meil on olnud palju otstarbekohasem ja demokraatlikum, kui meie naaberriikide — Soome, Läti ja Leedu ja wõtame edasi ka teised riigid.

(M. Martna, sd.: Selles seisab asi. L. Johanson, sd.: Nagu meie teaks, mis Soome on.)

Mina tahaks tõesti küsida, mis niisugusel korral oleks olnud, kui meie oma sisemiste kommunistide vastu ei oleks wõidelnud wiimase nelja aasta jooksul. (L. Johanson, sd.: Olete kommunistide kaswatanud.) Seda ei arwama minna mitte. Selles asjas jagan Riigikogu liikme Hünerson'i waateid, kaswatanud olete ka teie. (L. Johanson, sd. Põlumeestekogud on neid kaswatanud. J. Hünerson, põl.: Teie, sotsid, sotsid! L. Johanson, sd.: Kus on kullafond?) Kommunistid olid enne kullafondi. Meie wõime selle asja juures wõrdlemisi rahulikult peatuda ja temast kõnelda. Mina kuulen tänasel Riigikogu koosolekul kõneldawat, et kommunistid oma sennise taktikaga ei olewat Eesti wabariigile mitte hädaohtlikud, sest nemad edustawat töölisliikumist. (M. Martna, sd.: Teie peate seda näitama igaühe kohta üksikult.) Üksikult... (M. Martna, sd.: Näidake, kus need kommunistid on?) Meie unustame selles asjas väga palju. Juhiksin tähelepanu nende riikide saatuse peale, kes on wabad käed kommunistidele andnud. Samuti juhiksin mina tähelepanu selle peale, mis on sündinud neis riikides, kus kommunistidele wabad käed on antud. (M. Martna, sd.: Ärge kõnelege õigusest, waid õelge, et nõnda on waja, ja nii teeme.) Mina tooksin Saksamaa teile ette. Mispärast pidi Saksamaa surweabinõud tarwitamisele wõtma, kui asi Wene 3-da internatsionaaliga nii kaugele läks? Mispärast pidi Saksamaa seda tegema? Mispärast pidi Saksamaa, kui seal riik hädaohus oli, kui seal warandused ja omandus hädaohus olid, wälja kuulutama sõjaseisukorra, et wõidelda mitte üksi oma sisemiste kommunistide vastu, waid wõidelda ka Wene kominterni vastu ja mina julgen tõendada, Wene kominterni vastu, kes mitte ainult jõuliselt Saksamaad ei toetanud, waid ka rahaliselt. (Hulgalised wahelhüüded pahemalt poolt.) Jah, ka nende vastu tehti seda. Meie oleme esimene maa Balti riikides, kus sõjaseadus on kaotatud ja seda wõlgnete just minu taktikale. (Hulgalised wahelhüüded pahemalt poolt.) Just minu taktika on wiinud nõnda kaugele, et meil on wõimalus olnud sõjaseadust kaotada, aga kui oleks teie

taktikaga asja aetud, siis oleks meil sõjaseadus kõwendatud kujul olnud.

Wõtame edasi Itaalia. Mispärast Itaalias praegu seal maksew riigikord tekkis? Mispärast? Arwate, et sellepärast, et seal, wõib olla, kommunistide vastu suurt wõitlust peeti? Arwan, et mitte sellepärast. Itaalia praegune riigikord tekkis selle tagajärjel, et kommunistide vastu wõitlust ei peetud. Aga niisugust riigikorda meie Eestis ei taha ja järelikult peame kommunistide vastu wõitlust pidama. Arwan, et mul mitte ei tarwitse peatuda Wene sündmuste juures, mille juures mul ennemalt juhus olnud peatuda. (Wahelhüüded pahemalt poolt.) Ei, Kerenski aja juures. Waadake, need riigivalitsemise ideed on teile väga omased. Ma ei taha sellejuures pikemalt peatuda, sest mul on juhus olnud ennemalt sellest kõneleda, nimelt Kerenski ajast, aga ma tahaksin pisut peatuda kommunistide vastu wõitlemise taktika juures. Selles asjas on uuesti asutatud Balti riigid isäralikus seisukorras, nagu ma tähendasin, wõrreldes teiste suurte riikidega. Balti riikides on tõesti aktiivsemalt wälja astunud, kui suurtes riikides. Taktika on olnud kahesugune: ühelt poolt täielik kommunistide eitamine, teiselt poolt aga kommunistidele teatava tegewuswabaduse andmine, et wõimaldada neile oma tegude näitamist. Läti ja Leedu, wõiksimu huwitusega märkida, on tarwitanud kommunistide täieliku eitamise taktikat. Lätimaa ei ole kunni senniajani suutnud kaitseseisukorda kaotada. Samasugune lugu on ka Leedu maaga, juba sellepärast, et siin kommunist on saanud teatud saatuse osaliseks, kas saadetakse ta üle piiri wõi antakse ta kohtu alla, sellejärele, kuidas kellegi süü on. Nii on seal järjekindlat taktikat tarwitatud kommunistide vastu. Sellega wõime seletada, mispärast Läti, Leedu wõi Poola parlamendis ei leia meie kommuniste. (Wahelhüüde M. Martna, sd. poolt.) Jah, kaks on küll sisse läinud ja kui ma ei eksi, on nad teiste nimede all sisse läinud, (J. Piiskar, is.: Neil ei ole nii agarat siseministrit.) nimelt nimede all, millest mitte teada ei olnud, et nad kommunistlikud erakonnad on. (M. Martna, sd.: Kinni nabitud nad weelei ole.) Waadake, sellega wõime meie seletada seda, et kommuniste ei ole nendes parlamentides. Wõib olla, et see taktika nende juures on õige olnud, aga teisest küljest pean mina õigustatuks pidama selle taktika, mis meil

tarwitatud. Just meie taktika peaks kõige vähem teie juures halvakspanemist esile tooma, sest meie oleme käinud seaduse tähe järele, oleme käinud oma põhiseaduse nõuete järele, meie oleme tahtnud kinni pidada demokraatliku riigi wabadustest, (J. Piiskar, is.: Aga ei ole pidanud.) aga kõige sellejuures meie näeme, et meie sotsiaaldemokraadid, kelle wõitluse peasiht peaks olema pööratud kommunistide vastu, tulewad ja süüdistawad niihästi siseministeeriumi juhatajat, kui ka teisi erakondi jne., kes seaduse täitmise ja riigikorra austamise nõudmised on üles seadnud. Waadake, selle asemel tullakse sellega wälja, kuna ometi teie taktika peasiht oleks pidanud mujal olema. (M. Martna, sd.: Tulge otsustarbekohasuse seisukoha juurde ja ärge rääkige õigusest, Teie ajate mõisted segi.) Ja lõppude-lõpuks wõime kindlad olla, et meie taktika wiib paremale sihile, kui Läti ja Leedu taktika. Mina olen isiklikult selle juures kindel. Kuigi meie kommunistide tegusid tagantjärele hinnates, ühel wõi teisel korral peame nende arreteerimisi suuremal arwul ette wõtma, on see arw siiski wäiksem, kui alalise kommunistide taktika eitamise juures. Kui wõrdleme meie arreteerimiste arwu naaberriikide omadega, siis on ta palju wäiksem, kui meie naaberriikide juures. (L. Johanson, sd.: Teised riigid on ka suuremad.) Ma wõtan proportsionaalselt ja wõrdlen selle järele. (L. Johanson, sd.: Kas siis peab tingimata niipalju kinni wõtma, kui naaberriikides?) Ei, teie süüdistate, et meil on palju arreteerimisi olnud. (M. Martna, sd.: Soomes on palju vähem arreteeritud. — L. Johanson, sd.: Igas wallas on kinni wõetud üle terve maa.)

Edasi kuulsin süüdistusi, et siseministeeriumi juhataja on seaduswastaselt sulgunud Tallinna ametiühisuste kesknõukogu. Wõin teile tõendada, et Tallinna ametiühisuste kesknõukogu kunni eilseni ei olnud weel mitte sulutud, waid temale olid, wastawa seaduse põhjal, kooskäimised keelatud. (Naer pahemal pool.) Aga praegusel silmapilgul wõin öelda, et Tallinna ametiühisuste kesknõukogu tegewus on tõesti seisma pandud. Sellele otsusele olen mina täna alla kirjutanud, ja arwan, et olen seda teinud niihästi poliitiliselt kui juriidiliselt õigete kaalumiste

põhjal. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Kas Tartus ka?) Tartus mitte. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Missuguse seaduse põhjal?) See on ka seaduse põhjal tehtud. Ma wõiksin weel rohkem öelda, et see töölisliikumine, see tähendab, mida teie nimetate töölisliikumiseks, ja mis juhitud saab Wene kominterni, kui ka profinterni poolt, ei ole mitte see, mida wõiks nimetada töölisliikumiseks. (M. Martna, sd.: Ärge enam kaugemale minge.) Riigikogu liikmena wõin weel kaugemale minna. (O. Gustawson, is.: Lendamine pole enam karta, olete juba lendanud.) Mis mina öelnud olen, selle eest ka wastutan ja teie asi on, kas umbusaldust wõi usaldust awaldada. (L. Johanson, sd.: Teie wastutate, aga riik kannatab.) Eesti riik on selle kaudu, mis ma ütlesin, wõitnud, aga mitte kaotanud. (J. Piiskar, is.: Mista on wõitnud?) Kui tahate, kõneleme ka sellest. Mina olen kuulnud etteheiteid niihästi ühest kui teisest ajalehest jne., kuid wõin öelda, et selle kõige tagajärjel on Eesti riik ainult wõitnud. Ma ei taha sellest nii pikalt kõnelema hakata, kuid wõin öelda, et kõik asjad ka rahwuswahelises läbikäimises on korralikumaks muutunud. (M. Martna, sd.: Üks wõit oli Nowaja Bawarija.) Igatahes konsulaadi rüüstamine jäi seekord ära. Wõin öelda, et kui teie siseministeeriumi juhtimise oma peale wõtate, ei tulda teid enam nende asjadega tülitama, millega meid tülitati. (J. Piiskar, is.: Teie olete siis see ohwritall.)

Niisugust töölisliikumist, kui seda üldse töölisliikumiseks nimetada wõib, kommunistliku internatsionaali firma all, ei saa meie mitte endi juures lubatuks pidada. Ja kui see kuritegelikku ilmet on awaldanud, peab ta selle all kannatama, et tõesti kõik need nii nimetatud töörahwa partei osakonnad peawad sulutama. (J. Tiks, is.: Missuguse töörahwa partei? — M. Martna, sd.: Põllumeeste.) Selle partei, kes seal taga toolidel istus. (J. Tiks, is.: Kui palju neid oli?) Niipalju, kui neid seal oli. (Chr. Kaarna, tõer.: Meie nende kampa ei käi.) Edasi, ka maatöölise liit, siis „Spartakus“ oma osakondadega... (O. Gustawson, is.: Kas Teie sulgusite selle ka?) Ka see pandi tegewuses seisma ja ka maatöölise liidu tegewus on seisma

pandud. (L. Johanson, sd.: Aga põllumeestekogud, kas need ka on sulutud?) Meie seaduste järele kõigi nende organisatsioonide sulgumine kuulub kohtu kompetentsi ja kõigi nende organisatsioonide vastu on lõpulik otsustamine kohtu käes, see tähendab, kõik need neli ülemaalist organisatsiooni, ainult töölisühisuste üldliit osaliselt, — on saadetud kohtu korraldusesse, kohtu korras lõpulikule sulgumisele. Aga osa nendest organisatsioonidest, kes aktiivsemad olid, pandi oma tegewuses seisma, ja mina olen kindel, et see samm tarvilik oli töölisliikumise terwendamise pärast. Niipea, kui töölisliikumine kuritegelisele pinnale kaldub, kui teie seda töölisliikumiseks üldse tahate pidada, siis on kutsutud riigiwõim wahale astuma, ja ta astub wahale, kunni see liikumine Eesti põhiseaduse alusele ei ole läinud ja kunni ta Eesti riigi seadusi ja Eesti riiki ei ole austama hakanud ja oma tegewust nii seadnud, et ta kaelakohtu seaduse normide alla enam ei käi.

L. Johanson (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Härra Hünerson tähendas siit kõnetoolilt, et Riigikogu üldkoosolek ei saawat seda küsimust põhjalikult arutada. Järeldus see, et tuleb komisjoni usaldada. Mina ütlen: Riigikogu wõib oma otsuse ainult siis teha, kui temal üks wõi teine küsimus täiesti selge on. Kui Riigikogu ka käesolewates asjades selgusele ei jõua, et tõesti need isikud süüdi on, siis pole temal ka õigust nende kohta sarnast otsust teha. See on minu arwamine. Wäga isemoodi hindab aga härra Hünerson Riigikogu, kui tema arwab, et Riigikogu, kui temale wastawad andmed, wastawad tõendused ette kantakse, ei wõi mingisugusele otsusele tulla ilma komisjonita, wõi ei wõi komisjoni otsuseid rewideerida. Ei tarwitse Riigikogul minu arwates mitte nii pimedast peast ühtegi komisjoni usaldada. Niisuguseid poliitilisi küsimusi peawad kõik ikka ühes wõi teises mõttes hindama. Tuletage meelde, mis praegu maal sünnib. Põllumeestekogude tegelased, ka härra Hünerson, käiwad praegu maal ringi, kutsuwad inimesed kokku ja seletawad neile siseministri tegewust, teedeministri tegewust, rahaministri tegewust, ja wiimati wõetakse resolutsioon vastu, millega tunnistatakse nende tegewus õigeaks. Kas teie arwate, et teie külastaadid neid küsimusi paremini otsustawad, kui seda Riigikogu teeb, kus

ometi mingisugused andmed ette kantakse, millest nad tarwilikka järeldusi wõiwad teha? Niikaua, kui andmeid siin ette toodud ei ole, on minu arwamine see, et ei tohi poliitilise partei seisukohtadest wälja minnes kedagi süüdistada, kellegi õigusi ära wõtta, pealegi nii suuri õigusi, nagu seda on Riigikogu liigete õigused, mis on rahwa poolt walimise teel nendele peale pandud. Kui Riigikogu täie teadmisega sarnaseid küsimusi ei otsusta, siis on see Riigikogu prestiishi wastane. Härra Hünerson seda prestiishi tõstis siin ka kilbile, aga ma arwan, et Riigikogu liikmed peaksid ka mujal seda prestiishi küsimust omale walulapseks tegema ja kui ajalehed teateid toowad selle kohta, kuidas üksikud Riigikogu liikmed raudteel on talitanud, on sõitnud teise piletiga, siis tunnistame, et see Riigikogu prestiishile mitte auks ei ole. Neid teateid tuleb ümber lükata. Mina ei ütle mitte, et see õige on wõi mitte. Aga mina ütlen, et sarnaseid teateid on ajalehed toonud. Aga kui see õige on, siis peab see Riigikogu liige tagasi astuma, kelle kohta see käib, seda nõuab Riigikogu prestiish. Kui see aga õige ei ole, tuleb seda õiendada. Waadake, kui meie prestiishist kõneleme, siis wõime ka teistelt aladelt näiteid tuua.

Härra Hünerson leidis tööliste organisatsioonide, meie töölisliikumise kurblooluse selles olewat, et temal juhte ei ole. Ka mina tunnistan seda, et meie töölisteühisused ei ole mitte tarwilikult organiseeritud ja meil ei ole tarwilikul määral töölisliikumisele juhtiwaid tegelasi. Aga kes on selle juures süüdi? Ma arwan, et meie rahwa arenemiskäik, meie riigi minewik. Aga minul on kindel usk, et tööliste keskelt tõusewad alles juhid. Ja töolisteliikumine ei ole mitte ainult tänapäewa küsimus. Mina arwan, et ei ole õige seda töölisliikumisele ette heita. Ja mina usun, et need juhid, kes tulewad, töölisliikumise ka edasi wiivad; mitte ainult edasi ei wii, waid ka neid sihte kätte saawad, mille poole töölisliikumine püüab. Ja teie teate, kellest on wõrsunud töolisteklass, teie teate, et see kõige kehwe rahwakiht on ja et neil kõige vähem wõimalusi oli ka hariduse saamiseks, neil puudus awalduswõimalus ka seltskondlikus tegewuses, ka poliitiliseks eneseawalduseks. Ei saa mitte töölisklassile seda ette heita põllumeestekogude poolt. Ma ütlen, et minul küll ei ole mitte midagi neile ette heita. (W a -

helhüüded.) Pealegi on meie tööliikumine alles noor. (W a h e l h ü ü d e d.) Aga neid etteheiteid ei ole õigustatud mitte põllumeestekogud tegema, kes praegu moodustawad meie kõige rikkama klassi esituse, kelle liikmed ja tegelased on wõinud endid awaldada ka endistel aegadel, kus tööliste suhtes wõrdlemisi kitsad olud walitsesid; ka ennem on olnud nemad nii lahedates oludes, et nad ikkagi on wõinud poliitiliselt awalduda, on wõinud endid wälja arendada ja neil on olnud ka hariduse saamise wõimalus. Siiski puuduwad neil haritud juhid. Kas see ei ole kurbloomus? (W a h e l h ü ü d e d.) Teil ei ole ka juhte, ma arwan, et see on palju suurem kurbloomus, kui see, mida teie tööliste ette heidate. Teie erakonnas peaks minu arwates kõige rohkem intelligentsi olema, aga kahjuks teil seda mitte ei ole. Teie keskel peaksid olema need juristid ja majandusteadlased, kes töötaksid rahaasjanduse ja töökaitse komisjonis, kui ka teistes komisjonides. Teil peaksid olema finantseadlased, kes juhiksid meie rahaasjandust. Waadake, see on teie kurbloomus, kui teil neid jõude ei ole. Need asjaolud paistawad palju terawamini wälja, kui tööliklassi juhtide puudus, kuna ometi wiimaste juures, nagu ma tähendasin, teatud wabandawad põhjused on. Ja kus on teie juhid? Kas need opportunistid, kes täna ühes, homme teises erakonnas tegutsewad, kas need, keda meie 1905 aastast tundsimme, „Tallinna Teate“ ringkonnast? Kas need on siis need juhid, kes praegu põllumeesteliikumise eesotsas peawad olema? Minu arwates peaks ka wäikepõllupidajate ringkondadest tõusma nende juhid ja nendel peawad koguni teised waated, teised mõtted olema, kui neil, kes senni on põllumehi juhtinud. Waadake, ka teie liikumine ei ole õiges rööpas ja kui teie õiglasel tahate olla, siis ei waidle teie mulle wastu ja isegi tunnistate, et mul õigus on. Mina ei hakka teid süüdistama. Siin on ka meie rahwa minewik põhjuseks. (J. H ü n e r s o n, põl.: R a i s k a t e o m a j õ u d u ä r a.) See on wäga kahju. (J. H ü n e r s o n, põl.: J a u n u s t a t e o m a m e h e d ä r a.)

Edasi, härra Hünerson ütleb, et see wäga kurb on, et meie ei näe, kes meie waenlased on, ja et need on kommunistid. See on õige ja selle wastu ma ei waidle, et meie sotsiaaldemokraadid olime wõidelnud kommunistide wastu.

Ja see on ka selge, et wõib olla, meie wastu kommunistid wõimalikul korral ka surweabinõusid tarwitawad niisama, kui paremalt poolt, kui selleks poliitiline silmapilk küllalt küps on. Mina selle juures ei kahtle. Aga kõige selle juures ei kuulu mina mitte nende inimeste hulka, kes poliitilises wõitluses oma poliitiliste wastaste wastu igasugu abinõusid omale lubatuks peawad. Meie niisugusele seisukohale ei asu ja meie ei wõitle, ei ole senni wõidelnud ja ei taha ka wõidelda siseministri abiga, kes on põllumeestekogudest, ühe wõi teise poliitilise partei liikumise wastu. Meie ei taha wõidelda ka ühes parempoolsetega, see tähendab oma waenlastega, teisitimõtlewate tööliste wastu. Mitte ainult kommunistid ei ole meie waenlased, waid ka teie, kui tagurliste põllumeestekogude esitajad.

Meil on tööstuses, kui ka põllumajanduses küllalt kokkupuutumise punkte, kus wõime wäga leplikult kõneleda, kus meie wõime isegi lepingusse astuda. Aga Teie, kui parempoolse woolu esitajad, kus praegu põllumajanduslik liikumine ainult aseaineks on, teie wastu peame meie praegu terawamalt wõitlema, kui mõnel teisel korral, sest meie wõitlus teie wastu on tingitud just kaitsest, mida meie peame andma põhiseadusele, meie iseiswusele ja demokraatlikule riigikorrale, mille wastu paremalt poolt igapäew kihutustööd tehakse ikka terawamal ja terawamal kujul. Siin on need põhjused, mis selle wõitluse, mis muidu wõiks rohkem puudutada majanduslikku ala, praegu terawamaks teewad, kui see harilikul ajal ja harilikudel tingimistel tarwilik oleks. Aga pean ütleva, et mina ei taha ka mitte kuuluda sarnase partei ridadesse, kes wõitleks teiste tööliste wastu põllumeestekogude juhi ja siseministri abiga. Kui mina mitte siis enesele kuuli pähe ei laseks, siis oleksin mina nõrk ehk kõlblikselt langenud. (K. K o r n e i, rhw.: W ä g a k a n g e d s õ n a d.)

Põllumehed ütlevad, et nemad olla isegi maal kõnelnud sotsiaaldemokraatide kasuks. Seda meie kuuleme esimest korda.

Juhataja **L. Raudkepp**: Rkl. Johanson, kutsun Teid päewakorra juurde.

L. Johanson (sd.): Siseminister ütles siin, kui tema kõnelema asus, et tema asub üldpoliitilisele pinnale. Kui

minule takistust tehtakse, siis pean sellele küll alluma. Härra Hünerson tõi nende wastuwäidete wastu, mis mina koosseisu komisjoni aruandja ettekande puhul esitanud, seda, et meie küllalt ära ei tundwat seda seisukolhta, mis koosseisu komisjonil ja aruandjal selle küsimuse juures on ja nimelt — et ei olewat see sugugi meie huwidega põhjendatud, kui meie nende Riigikogu liigete wäljaandmise wastu oleme. Ka tähendas härra Hünerson, et meil peaks ühised sihid olema ja lahkumine siin ei olewat mitte hea. Weel enam — põllumeestekogudest mõni kutsuwat isegi meie kasuks maal hääletama. Need wäited pole aga õiged. Kes olid siis need, kes siis, kui kommunistidest üks siin Riigikogus ähwardas sotsiaaldemokraate ülespoomisega, paremalt poolt hüüdsid: „See kuluks ära!“ Need hääled tulid põllumeestekogu rühmast. (J. Hünerson, põl.: Selle mõtlesite praegu wälja.) See on I Riigikogu protokollis. Kui nüüd kõneldakse teisiti, siis on see silmakirjalsus, siis ei ole see muud, kui poliitiline wõitlusabinõu meie wastu, sest teatakse seda, et niisugune üleskutse põllumeeste poolt on terariist, mis meie wastu tarwitatakse. (J. Hünerson, põl.: Paratamata.) Härra Hünerson ütles, et ei tohi ussi lasta põues suureks kaswada. Noh, kui meie ussdest räägime, ärme waatame siis mitte ainult pahemale poole, waid ka paremale poole. (Naer paremal pool.) Ka paremal pool on uss, mis meie põues ähwardab suureks kaswada, ja ähwardab ükskord nõelata. Ma usun, et ka see uss ükskord ära rehitsetakse, enne kui ta salwata saab. (K. Ipsberg, põl.: Missugune uss teid linnupriiks kuulutas?)

Härra Hünerson ütles, et meie oleme lasknud nendel walimistel hääled enestelt ära kiskuda. Mitte sellepärast üksi, et pahemal pool kihutustööd tehakse, ei ole meie häältearw wähenenud, waid seal on väga palju põhjusi. Üks suuremaist põhjusist on see, et selle aja jooksul, mil Eesti riik on tegutsenud, ei ole suudetud meie rahwa suurema hulga seisukorda parandada. Siin on kõneldud küllalt töökaitse oludest, on kõneldud raskest majanduslikust seisukorrast. Eriti raskes seisukorras on meie maatöölised, weel enam — igalpool on waesem rahwas raskes seisukorras. See, kui inimesed satuwad meelearaheitmisesse, wiib neid kõige äärmisesse parteisse. Seda peate ka ise tunnistama. See ei ole mitte üksi

meil nii, waid igalpool. Kui rahwa majanduslik seisukord ja sotsiaalsed olud paranewad, siis see äärmine käremeelsus ka wäheneb. (J. Hünerson, põl.: Nüüd oli wiljaikaldus, sellepärast lähewad ka põllumehed sinna äärmusesse.) Sellele äärmisele käremeelsusele olete just teie, härrad põllumehed, oma poliitikaga kõik aeg põhjust andnud. Kõik, mitte ainult majanduslikud olud, kõik need korrupsioonilised nähtused, kõik need lood ministritega ja kullafondiga, kõik on meie rahwa keskel usaldust kaotanud... (Wahelhüüe paremalt poolt: Seda olete teie teinud.) ...on riigitüdimust tekitanud ja seda peaksite tähele panema.

Mina ütlen, et Eesti riigi kurbloolus seisab selles, et walitsewad ringkonnad mitte küllalt aru ei saa, mis riigi ja rahwa tuluks tarwilik on, mis meie riigi heaks käekäiguks waja. (J. Hünerson, põl.: Kord on teie käes.) Esimene abinõu kommunismi wastu wõitlemiseks ei ole mitte see, mis härra minister tarwitas, waid — meie rahwa olukorra parandamine, meie töörahwa seisukorra parandamine. (J. Hünerson, põl.: Wõtke walitsus oma kätte! — M. Martna, sd.: Andke aga siia. — J. Hünerson, põl.: Wõite ministriks saada otsekohe.) Nii siis, ärgut ustagu nende surweabinõude sisse. Need ei ole abinõud, millega saaks lüüa kommunismi, mida teie ussiks põues nimetate. Seda ei saa mitte.

Kuulake, missugune rahwa meeoleolu on. Selle meeoleolu tekitamises olete teie oma poliitikaga, mitte ükski oma poliitikaga, waid ka oma miitingutega kaasa aidanud. Wäga kahju on, et teie seda ei näe, kuhu see poliitika ükskord wälja wiib, et teie seda nüüd mitte ei näe, kuhu need mõtted ja teod, mis teie tegewuses awalduwad, wiia wõiwad, kui neid õigel ajal ei saa takistada, läbi lõigata, wõi teisiti juhtida. See ainukene koht, kuhu see wälja wiib — on kommunism. (J. Hünerson, põl.: Palki oma silmas ei näe, küll on kahju!) Kui teie nüüd kommunistide wastu wõitlemise tähe all meie ametiühisuste liikumist halwate selle läbi, et ühisused sulute, siis ei juhi mitte meie härra siseminister asja õigetesse rööbastesse, waid neist wälja. Ei ole üldse niisugust töölisliikumist olemas, mida saaks siseminister juh-

tida, mida saaks meie parempoolsed erakonnad juhtida teatud sihis. Töölisliikumine ei oleks siis enam töölisliikumine. Kui vähe põhjendatud on meie siseministri tegewus, seda eriti näitab Tartu ametiühisuste ruumide sulgumine. Härra siseministril, kui endisel Tartu seltskonnategelasel, kes ise selle seltsi eesotsas, kus tööliste ametiühisused omal ajal peawarju said, ei olnud teadmata, mis on Tartu ametiühisused. Nendel on oma teatud minewik ja ajalugu selja taga. Ei ole mitte ainult kommunistliku ilmawaatega liikmed seal, waid neis ametiühisustes on iga erakonna liikmeid kunni erapooletuteni. Üks asi on neil ühine, see on kutseühisuslik liikumine. Ja kui nüüd niisuguste ühisuste wastu on härra siseminister oma käe wälja sirutanud, suludes nende ruume, mida linnawalitsus neile on andnud, siis pole see muud, kui sedawiisi tahetakse meie töölisliikumist halwata. (Siseminister K. Einbund: Härra Johanson, Tartus ei ole sulu tud.) Lossi tänawal on ruumid kinni mitmendat kuud juba. (Siseminister K. Einbund: Ega see minukorraldusele ei ole.) Kohtuminister Gabriel ütleb ka, et see tema poolt ei ole sündinud. (Siseminister K. Einbund: See on kohtu-uurija poolt.) Kohtuminister ütleb, et see ei ole tema korraldusel. (Siseminister K. Einbund: Ega kohtu-uurijad ei käi kohtuministri alla.) Need ametiühisuse ruumid on sulatud kaitsepolitsei korraldusel. (Siseminister K. Einbund: Ega see ei ole minu käsul sündinud. — M. Martna, sd.: Wast ehk teate Teie sellest, härra minister, siiski.) Mis puutub Tartu ametiühisustesse, siis ei ole ka sel ajal, kui Eesti wäed Tartu uuesti waldasid, kuigi oli wahepeal niisugune ajajärk, kus oleksid wõinud ametiühisuste tegelased eksida, — ei ole ka sel ajal sõjawäewõimud leidnud ametiühisuslikus liikumises midagi sarnast, mis oleks toonud nende sulgumist. Weel enam, isegi sarnane korraldus oli tehtud sõjawäe ülemuste poolt, et sel korral, kui ametiühisus wastutuse oma peale wõtab, lastakse kinniwõetud inimene lahti. Tähendab, isegi sel ajal, kus wõis ametiühisuste liikumist teistsuguses sihis juhtida, isegi sel ajal nende wastu sarnast süüdistust tõsta ei wõinud.

Kui nüüd mõni ametiühisuste liige kuulub ka äärmisesse erakonda, kas selle

juures on siis Tartu ametiühisused süüdi? Ega nii ei saa ikkagi talitada. Ametiühisuste ruumide sulgumine laseb järeldada, et wõitlust ei ole peetud mitte ainult kommunistide wastu, waid see wõitlus on laiendatud terve ametiühisuste liikumise peale. Ma ei ütle, et kommunistide wõi mõne teise wastu ei tule wõidelda, kui riigiäraandmine on selgeks tehtud. Kui meie sotsiaaldemokraadid praegusel korral wäljaandmise wastu waidleme, siis nagu ma tähendasin, sellepärast, et andmed süüteo kohta puuduwad, et usk puudub sarnaste abinõude sisse. Tuleb kaswatada rahwa keskel kodanikutunnet positiwsete abinõudega, mitte aga negatiwsetega. Kui aga seda tehakse nii, siis on see ühekihuline tegewus, mis ei ole mitte õige, ega läbi kaalutud, ega küllalt põhjendatud. Kui meil usku ei ole selle sisse, et sellega midagi kätte saab, siis ei wõi teie tulla ja nõuda, et meie teiega kõik seda kaasa teeksimine, kuna meie tahame just eriti õiguslikku korda kaitsta. (M. Laarman, põl.: Kus Teile see patent wälja anti? — M. Martna, sd.: See on Laarmani patent.) Härra Laarman, kas Teil kitsarööpalisel patent on wõetud? (M. Laarman, põl.: Ma sõidan oma piletiga.) Ega ma piletit ei räägi. (Wahelhüüe paremalt poolt: Aga kas Teil riigiõiguse peale on patent?) Ma olen Eesti riigi kodanik ja loen omaks ülesandeks Eesti riigi põhiseadust, demokraatlikku ja õiguslikku korda kaitsta. Waadake, see on minu patent ja mingisugust põllumeestekogude tunnistust ma ei waja oma riigiustawuse juures. (Wahelhüüe paremalt poolt: Niisugune patent on igaühel.) Ma igastühest ei ole üldse rääkinud. Keegi ei ole öelnud siin, et kommunistid oma taktikaga ei ole kardetawad, mina wähe mält seda siin ei ole tõendanud. Aga ma ütlesin, et pole tõestatud seda, et jutu all olewad Riigikogu liikmed on mingisugust riigiwastast tööd teinud. Waadake, see on teine asi. Ei ole selgeks tehtud, et nad riigikorda oleksid püüdnud kukutada. Nii siis, ma arwan, peaksid selged olema need põhjused, mispärast sotsiaaldemokraadid praegusel korral nende wäljaandmise wastu hääletawad. See on meie parema äratundmise tagajärg, see on meie sihist tingitud, sihist, õiguslikku korda Eestis austada.

A. Jõeäär (sd.): Wäga lugupeetud rahwasaadikud! Riigikogu liikmetele, kelle väljaandmise küsimus täna kõne all, on ette pandud süüdistus, nii kui oleksid nad osa wõtnud organisatsioonist, mis endale ülesandeks seadnud. Eestis makswa riigikorra wägiwaldse kukutamise. Koosseisu komisjoni enamus on asunud seisukohale, et meil on selgeks tehtud tõepoolest sarnase organisatsiooni olemasolemine. Järelikult, küsimuse otsustamiseks enamuse seisukohast välja minnes, ei ole waja muud, kui selgeks teha, kas kõne all olevad Riigikogu liikmed on sellesse organisatsiooni kuulunud. Küsimus on sellega õige lihtne. (Siseminister K. Einbund: Riigikohuseletab ka nii. — M. Martna, sd.: Praegu otsustab Riigikogu.) Kahjuks ei ole wäga lugupeetud härra komisjoni aruandja meile mitte küllaldasi materjaale esitanud, mille järele wõiks otsusele tulla, et kõne all olewate Riigikogu liigete kuulumine sellesse organisatsiooni wastuwaidlemata kindel on. Ma usun, härrad Riigikogu liikmed, et teil selle küsimuse üle otsustamiseks ei ole waja erilisi juriidilisi teadmisi. Nende andmete järele, mida aruandja ette kandis, peate oma otsuse tegema, kas on wõimalik nendega tõendatuks lugeda, et see ja see kuulub sarnasse organisatsiooni wõi ei kuulu mitte. Erilisi teadmisi selle otsuse tegemiseks kellelgi waja ei lähe ja igauks teist, kui teie tahate oma parema äratundmise järele otsustada, nende andmete järele, mis siin ette kanti, oletades ka seda, et meil tõepoolest sarnane organisatsioon tegutseb, peate üttelema, et nende andmetega kõnealolewate Riigikogu liigete sellesse organisatsiooni kuulumine mitte tõendatud ei ole. (K. Kornel, rhw.: Aga meie parem äratundmine on igauhe südame tunnustuse asi, aga mitte Teie ettekirjutuse järele.) Mina ei kirjuta kellelegi midagi ette, ei Teile ega ka teistele, aga minu parem äratundmine ütteleb mulle, et nende tõenduste järele sarnasele otsusele tulla ei saa. Seda äratundmist awaldas in koosseisu komisjonis ja kinnitan seda siin veel kord. Kui meie asume küsimuse otsustamisel sellele seisukohale, mida härra siseminister ja wahelhüüdes härra Kornel awaldasid, siis pean üttelema, et meie läheme wäga libedale pinnale, kui meie otsustame oma isikliku heaksarwamise, oma südametun-

nistuse, mitte aga nende faktide järele, mida meile ette kantakse. Ma pean härra siseministrile au andma selles, et tema tõepoolest sõna tõsisel mõttes otsekohene inimene on ja selgelt välja ütles, milles asi õieti seisab. Tema ütles selgelt, et küsimuse juriidiliste peensustega ei tule meil tegemist teha, waid peame otsustama selle küsimuse, välja minnes otstarbekohasuse seisukohast. Sellest otstarbekohasuse seisukohast välja minnes, on härra siseministrile selge, et kui tema arwates riigi huwides waja on neid, keda siseminister kommunistideks nimetas, kohtuwõimude kätte anda, siis seda igatahes teha tuleb, küsimata sellest, kui wõrd nende süüitegu riigikukutamise kawatsuses selgeks on tehtud. Edasi ütles härra siseminister wäga otsekoheselt, et wõitlust kommunistide, nimelt meie sisemiste kommunistide vastu, juba sõja lõpust saadik on peetud. Sellest seisukohast välja minnes on ette wõetud ka see akt, mille sanktsioneerimist täna Riigikogult nõutakse. See seisukoht on kindel ja selge, kuid kui parlament wähegi tahab austada meie põhiseadust... (M. Martna, sd.: Kui ta wähegi iseenesest lugu tahaks pidada.) ... siis ei wõita sarnasele seisukohale asuda. Härra siseminister... (K. Einbund, põl.: Ei ole, Riigikogu liige, Teie hääl kandja lasi mind lahti.) ... kui ta täna kõneles, kui Riigikogu liige, seda parem, ega muuda seda asja sugugi, kuid omal ajal siseministrina kõneledes siitsamast kõnetoolist tõendas ta selgelt ja kindlalt, et walitsus ideelise kommunismi vastu ei wõitlewat ega waenuline ei olewat. Täna kõneles ta siitsamast kõnetoolist wastupidist, mida ideelise kommunismi vastu otsekohe waenuliseks wõib pidada. Omal ajal pidas ta siseministrina kõneledes ideelist kommunismi täiesti lubatud asjaks, selle tõttu paistabki mulle täna wäga iseäralik olewat see seisukoht, et tema täna iseenda hüüdsõnale: elagu kommunism! vastu waidleb, tõendades koguni, et ta sama kommunismi vastu sõja lõpust saadik wõitlust pidanud, nimelt kommunismi, kui poliitilise ilmawaate vastu. Tema oma ütelse järele on ta wõitlust pidanud kommunismi kui sarnase vastu, aga mitte mingisuguse riigiwastase organisatsiooni vastu, kes enesele põhimõtteks seadnud wägiwaldselt riigikorda kukutada. Tähendab, härra minister on wõidelnud samade ideeliste

kommunistide vastu, kellel põhiseaduse järele õigus wabalt oma ilmawaadet ära määrata, sellepärast, et nad oma õigust tarwitavad. Härra Einbund tõendas, et tema on wõidelnud sisemiste kommunistidega sõja lõpust saadik ilma juurde lisamata, kas need kommunistid peale ideelise ilmawaate mingisugust muud tegevust oleks awaldanud. Härra Einbund, kuigi ta kõneles täna oma sõnade järele kui Riigikogu liige, tõi oma kui siseministri tegewuse õigustamiseks üht ja teist ette, ja seletas taktikat, mida tema tarwitavad kommunistide vastu wõitlemiseks. Ühelt poolt asub ta ta eitawal seisukohal ja teiselt poolt annab wõimaluse siiski näidata oma tegevust. (K. Einbund, põl.: Jah, mitte ette ära näidata, waid tagajärgedel otsustada.) Tema oletab, et ta selle taktika abil on saanud neid häid tagajärgi kätte, mida siin näeme. Siinjuures härra minister arwas ühtlasi tarwilikuks ette heita sotsiaaldemokraatidele, et meie olla osalt süüdi selles, et Eestis kommunistide arv on kaswanud, süüdi selles, et kommuniste juurde tulnud. (K. Einbund, põl.: Kui teie aktiivsemad oleksite olnud, kui teie kommunistide peale oleksite samuti langenud, nagu nemad teie peale, siis ei oleks neid juurde kaswanud.) Seda wiimast etteheidet, kui põhjendamatu, pean ma kõige kategoorilisemalt tagasi tõrjuma ning tähendan, et kui meie asume... (K. Einbund, põl.: Aga mis kommunistid teiega teewad?) ... selle küsimuse kaalumisele, kumb on kommunismi vastu rohkem wõidelnud, kas siseminister wõi sotsiaaldemokraadid, wõi kumb neid on rohkem toetanud, siis ma loodan, et wõiksime otse wastupidiseid järeldusi teha, kui Teie seda tegite. Meie ei ole kommunismi toetuseks ühtki penni wälja andnud. (K. Einbund, põl.: Ka meie, kommunistide toetamiseks mitte pennigi!) Aga siseministeriumis, see on tema eelarwes, leidsime meie summast, mis otsekohe selleks olid määratud, et nendele härradele, kes kommunistide koosolekul kõige werisemaid sõnu tarwitawad, kes kõige ägedamalt sotsiaaldemokraatide vastu wõitlewad, toetust anda; siseministeriumi eelarwes on summad, mis nende härrade palkadeks läksid... (K. Einbund, põl.: Kuidas?) ... Ma olen ka tööliste koosolekul olnud ja ei ole kuskil näinud, et ideelised kom-

munistid nii palju oleksid sotsialiste sõimanud, kui teie kaitsepolitsei agendid. (K. Einbund, põl.: Meil niisuguseid agente ei ole!) Niisuguseid agente ei ole? On aga isikud, kes riigikassast palka saawad oma kaastöö eest, see on täiesti kindel. On ka õige, et need agendid, wõi kes nad nüüd olid, tegutsesid neil koosolekul küll kommunistide nime all, kuid prowokaatoritena. (K. Einbund, põl.: See just samane analoogia, kui kriminaalpolitseis. Seal on just nii, üks waras läheb annab teise üles, kellega ta koos on warastanud. — Segased wahelhüüded.)

Juhataja L. Raudkepp: Palun mitte kohtadelt kahekõnesse astuda. Sõna on rkl. Jõeäär'il. (A. Tupits, põl.: Ega siis ühele liikmele sõna kaks korda järgimööda ei anta.)

A. Jõeäär (sd.): Pean tähendama, on täiesti kindlaks tehtud asjaolu, et kaitsepolitsei summadest on üks osa selleks läinud, et tööliste koosolekul sotsiaaldemokraatide mahamaterdamist kõige ägedamal toonil organiseerida ja töölisi üles kihutada kommunismile.

Nüüd läheksime siis selle küsimuse juures edasi ja waataksime, millest on tekkinud kommunistide suur poolehoid ja peab ütleva, et selle wõrra, kuipalju on kommunistidel poolehoid suurenenud, on sotsialistlikkude erakondade poolehoid wähenenud, selles asjas on härra Hünerson'il täiesti õigus, et sotsiaaldemokraatidel põlumeeste ridadest omale hääli wawalt oodata tuleks.

Juhataja L. Raudkepp: Riigikogu liige Jõeäär! Mina palun rääkida mitte sotsiaaldemokraatide ja põlumeeste wahekorras, waid koosseisu komisjoni ettepanekust.

A. Jõeäär (sd.): Ma pean ennast painutama juhataja märkuse alla, kuid ühtlasi pean mina tähendama, et siinjuures täiesti wõimatuks tehakse härra siseministri wäiteid ümber lükata, mida tema siitsamalt kõnetoolilt ette kandis, ja ma jätan enesele wabaduse protesteerida juhataja tegewuse vastu kodukorras ette nähtud korras.

Kui meie läheme nüüd küsimuse juurde, mis puutub otsekohe kõne all ole-

wasse esitise, ja küsime, kuiwõrd on selgeks tehtud Riigikogu liikmete kohta, kelle wäljaandmist siin nõutakse, et nemad on kuulunud organisatsiooni, mis oma ülesandeks on seadnud makswa riigikorra wägiwaldse kukutamise, siis peame ütleva, et nende kohta ei ole sedagi selgeks tehtud, et nemad isegi selle ideelise kommunismi poolehoidjad oleksid olnud, mis härra siseministri seletuse järele sennijani makswate seaduste põhjal lubatud oli. (K. Einbund, põl.: Ega see ei ole tähtis, tähtis on, et nad tegutsesid.) Isegi see ei ole mitte kindlaks tehtud, et nemad ilma waate poolest kommunistid oleksid, kuid süüdistus oli üles seatud just sel põhjal, et nad kommunistid olla, ja sellepärast juba ilmawaate järele meil makswa riigikorra wastased, mille pärast neid ka wastutusele wõeti. Kui aga sedagi selgeks tehtud ei ole, et nemad kommunistid oleksid, kas siis wõib üldse juttu olla, et nemad mingisuguse kuriteo toime on pannud riigikorra kukutamiseks. Koosseisu komisjoni oletus, et nemad kuuluvad kommunistlikku organisatsiooni ja sellega nende süü nuhtlusseaduse § 102 ettenähtud kuriteos selgeks tehtud on, ei ole põhjendatud, kuna härra aruandja poolt etteoodud materjaalidest selgub, et kõnealolewad Riigikogu liikmed isegi mitte kõik mingisugusesse kindlasse organisatsiooni ei kuulunud, waid ainult üks nendest on olnud Eestimaa töörahwa partei liige, kuna teiste kohta kindlaks ei ole tehtud, kas nad üldse mingisugusesse parteisse on kuulunud. On waid öeldud, et nemad olid töörahwa ühises wäerinnas, kuid töörahwa ühine wäerind ei ole mitte mingi poliitiline partei. Mina pean kategooriliselt rõhutama, et koosseisu komisjonis ei tehtud mitte selgeks see, et nemad oleksid kuulunud kommunistlikku erakonda, waid seal rõhutati ainult, et nemad olid täitnud koha peal wäiksemaid ülesandeid, mis olid Tallinnast saadetud ja mis näiteks koosoleku kuulutuste ülespanemises seis. Aga et nemad ise sellesse organisatsiooni kuulusid, seda ei wõi mitte tõendada. Ja kui teie tahaksite igat trükikoja jooksupoissi wastutusele wõtta selle eest, mis neis kuulutustes sisaldub, mida tema üles kleebib, siis wõib niimoodi wäga kaugele jõuda. (O. Liigand, rhw.: Kas Teie liikmekarta nõudsite?) Ühelainsal oli liikmekart, millest näha, et ta Eestimaa töörahwa partei liige. See par-

tei on ometi registreeritud partei. Tema oli sarnases parteis, millesse kuulumine iseenesest ei tähenda weel riigikorra kukutamist. Aga ma ütlen, et see liikmekart oli ainult ühe kohta, kuna teistel sedagi ei olnud. (K. Kornel, rhw.: Kas see partei ei wõiriigiwastast tegewust awaldada?) Kahuks, härra Kornel, ei ole siin aruandja sõnagi riigiwastasest tegewusest kõnele- nud. (K. Einbund, põl.: Teie olete ise teisele pinnale läinud, siis hakkasime wastu.) Siit saadik ei ole härra aruandja poolt ühtegi sõna räägitud, milles seisab see kõnealolewate Riigikogu liigete riigiwastane tegewus, waid jutt on ainult sellest, et nemad on kuulunud mingisugusesse parteisse. (K. Einbund, põl.: Need materjaalid on enne ette kantud.) Materjaalid, mis teie arwates näitawad, et meil on olemas sarnane organisatsioon, aga millegagi, vähemagi asjaga, ei wõidud tõendada, et need oleksid kuulunud sellesse organisatsiooni, kellest täna kõne on. (Wahelhüüe: Ja selle organisatsioonieesmärk? K. Einbund, põl.: Selle organisatsiooni eesmärk on selge.) Teie arust on see selge, aga on tarwis ka selgeks teha, et nemad sinna kuulusid. (O. Liigand, rhw.: Et nemad seal tegutsesid. Wahelhüüe M. Martinson'i, põl. poolt.) Kõik materjaalid olid komisjonil, niisama ka härra Martinson'il kui komisjoni liikmel tarwitada, ja ma pean ütleva, et mitte sõnagi rohkem ei räägitud koosseisu komisjoni koosolekul, kui härra aruandja meile siin ette kandis. Ja selle järele wõite teie otsustada, kui palju siis nende andmetega nende isikute kuuluwus riigiwastasesse organisatsiooni on selgeks tehtud. Meie ei otsusta siin mitte seda küsimust ainult oma eelarwamiste põhjal, waid meile peab selge olema, kas nende andmete põhjal on wõimalik öelda, et inimene kuulus sarnasesse organisatsiooni. Ma pean weel kord kategooriliselt tõendama, et sarnast kuuluwust nende andmete järele selgeks ei ole tehtud.

(Koosolekut hakkab juhutama abiesimees K. Wirma.)

Selle tõttu ei wõi siin sellest kõneleda, et neid inimesi wälja anda, kui tõendused sedawõrd nõrgad on. Need on niwõrd nõrgad, et kohtuwõimud isegi juba mõne kohta arreteeritustest ettepaneku on tagasi wõinud ja neid wahi alt wabasta-

nud. Wäga hästi oleksid kohtuwõimud wõinud samasuguse ettepaneku teha ka teiste Riigikogu liigete kohta, kellest praegu jutt ja kelle kohta midagi rohkem ei ole selgeks tehtud. Andmed nende wastu on niiwõrd nõrgad, et Riigikogu prestiishi alalhoidmiseks peaks otsuse wastu wõtma, neid wahi alt wabastada ja arreteerimiseks mitte luba anda.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Soots: Koosseisu komisjoni ettepaneku puhul on tekkinud poliitilised waidlused laiemal alusel. Ma pean märkima, et koosseisu komisjon seda asja poliitilisest küljest ei käsitanud ja sellepärast mina komisjoni nimel nende poliitiliste waidluste kohta mingisugust seisukohta wõtta ei saa.

Mis aga puutub asja juriidilisesse ja faktilisesse küljesse, siis näib, et pahempoolsed asuwad nähtawasti niisugusel seisukohal, et Riigikogu peab enese peale wõtma kohtu funktsioonid ja otsustama, kas need isikud on süüdi selles, et nemad on osa wõtnud salaorganisatsioonist, mille eesmärgiks oli makswa riigikorra kukutamine wägiwalla läbi. Mina pean ütleva, et koosseisu komisjon omas enamuses ei asunud mitte sellele seisukohale. Tema asus seisukohale, et Riigikogu ei ole mitte kohus ja sellepärast ei otsusta, kas nemad on süüdi wõi mitte, waid tema seadis omale ülesandeks selgitada, kas on materjaali süüdistuse algatamiseks ja tõstmiseks, ja kas ei leidu mingisugust materjaali, mis annaks põhjust kahelda, et kohtuwõimud ei ole siin erapooletult talitanud. Selle kohta pean ütleva, et koosseisu komisjon oma enamuses jõudis arwamisele, et materjaali süüdistuse tõstmiseks on ja et kohtuwõimude erapooletuses ei wõi kuidagi wiisi kahelda. Süüdistus on nende wastu tõstetud uue nuhtluseaduse § 102 põhjal, nimelt, et nemad on osa wõtnud salaorganisatsioonist, mille eesmärk on Eesti wabariigi makswat riigikorda kukutada wägiwalla läbi. Selle paragrahwi käsitamisel tõusewad üles kaks küsimust. Esiteks, kas üldse niisugune salaorganisatsioon Eesti riigis olemas, teiseks, kas need Riigikogu liikmed on sellest salaorganisatsioonist osa wõtnud, see tähendab, kas wõib neile süüdistuse ette panna ja kas on selleks materjaali. Esimese küsimuse kohta on Riigikogu juba seisukoha wõt-

nud, kui ta juba kaks korda on otsustanud Riigikogu liikmeid sellesama paragrahwi põhjal wälja anda, neid Riigikogu liikmeid, kes sellest salaorganisatsioonist on osa wõtnud. Sellepärast ei ole mina selle küsimuse kohta mingisugust materjaali ette kandnud, oletades, et see küsimus juba ära otsustatud on, ja et Riigikogu ka ise jõudis sellele arwamisele, et sellesse salaorganisatsiooni kuuluwad ka „Eestimaa töörahwa partei“ ja „töörahwa ühine wäerind“. Kui härra Piiskar siin ette tõi, et „Eestimaa töörahwa partei“ ei olla kolmandasse internatsionaali wastu wõetud, siis pole minul praegu dokumenta käepärast, waid mina tsiteerin seda, mis endistest koosolekutest üldorganisatsiooni kohta meelde jäänud. Härra Piiskar ei saa ometi seda eitada, et „ühine wäerind“ saab Eestimaa kommunistliku töölispartei käest juhtnõore, tema on sellele alluw organisatsioon ja kommunistlik partei omakorda allub kolmandale internatsionaalile, ja et E. T. P. ühes kommunistidega löid „ühise wäerinna“. Sellest tuleb järeldada, et isikute kohta, kelle wastu on süüdistus tõstetud, et nad on töötanud kommunistliku partei heaks E. T. P. wõi „ühise wäerinna“ kaudu, see süüdistus küllalt selge ja põhjendatud on. Pahemalt poolt katsuti toonitada, et pole õige tuua ette seda materjaali, mis mõnest korterist leitud ja küsiti, kas see on süü, kui inimesel oli kodus üks üleskutse wõi mingisugune raamat. Ma pean ütleva, et tõesti keelatud ei ole üleskutseid kodus pidada, kuid mina ei toonud seda mitte selleks ette, et iga üksik asi oleks eraldi keelatud, waid selleks, et nende materjaalide waral tõendada seda, et need isikud ei olnud mitte ükski nimetatud ühisuse liikmed, waid tegutsesid sellel alal aktiivselt. Kõik see kirjawahetus, proklamatsioonide laialilaotamine, kohapeal käimine ja kihutustöö tegemine on aktiivne tegewus ja sellepärast ei wõi mitte öelda, et nad olid passiwsed liikmed, waid nad olid aktiwsed tegurid. Kui öeldi, et nemad on tegutsenud neis organisatsioonides, see tähendab Eestimaa töörahwa parteis ja teistes, mis on lubatud, siis peab tähendama, et neid ei süüdistata mitte selles, mis nad tegid awaliku põhikirja raamides, waid selles, et need parteid kaldusid kõrwale endi põhikirjadest ja astusid ühendusse põrandaaluste salaorganisatsioonidega.

Kui käsitada neid üksikuid punkte, mis kõnelejad ette tõid, siis wastaksin kõigepealt härra Gustawson'i wõrdluse peale,

milles ta wõrdles härra Ipsberg'i kommunistidega. Pean ütlemä, et sellel asjal on suur wahe. Kommunistide wäljanõudmine on esitatud kohtuwõimude poolt, kuna härra Ipsberg'i kohta kohtuwõimude poolt mingisugust nõudmist ei ole. Edasi ütles härra Gustawson, et Eesti iseseiswasse sotsialistlikku töölisparteisse olla sisse jäänud ainult parempoolsed, aga mitte pahempoolsed, nagu mina ütlesin. Kui härra Gustawson arwab, et iseseiswate sotsialistide töölispartei Riigikogu rühm hoidis oma nime alles just parempoolsete kaudu, siis on see tõsi. Aga mina ei rääkinud mitte Riigikogu rühmast, waid keskkomiteest ja kongressist ja sellest osast, kes kongressil ühes keskkomiteega kaldus pahemale poole, ja kes omale nimeks wõttis „Eestimaa töörahwa partei“. See on pahempoolne, aga mitte wastupidine organisatsioon ja seda tunnistab ka härra Piiskar oma kirjas, mis on kirjutatud 25. aprillil 1922 aastal nr. 19 all. Selles kirjas ütleb härra Piiskar muuseas järgmist: „Kogu aeg intrigeeriti ainult üksikute partei seltsimeeste „wäljasõõmise“ ümber, kes ei taha Eesti kommunistliku partei põrandaalustele wõimu-meestele truudust wanduda... Kongressi „pahempoolne“ enamus lükkas tagasi resolutsiooni, milles rõhutati legaalse rewolutsioonilise partei tarwidust ja nõuti, et E. I. S. T. partei jääks organisatsiooniliselt iseseiswaks ja rippumatuks põrandaalustest kommunistidest...“ allkiri rühma esimees J. Piiskar. Sellest on näha, et pahempoolsed lahkusid parteist, aga mitte parempoolsed. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Pahempoolsed hanijalgades!)

Mis puutub üteldusse, et klassiwõitluse alusele asumine ei ole süü, siis pean tähendama, et nemad ei seisnud mitte ainult klassiwõitluse alusel, waid rewolutsioonilise klassiwõitluse alusel III internatsionaali mõiste järele. (Wahelhüüe pahemalt poolt.) Edasi ütles härra Gustawson, et üleskutsete laialilaotamine olla sündinud kaitsepolitsei poolt. (Chr. Kaarna, tõer.: Oh, see on wäike wahe!) Need üleskutsed, mis käesolewatest aktidest on leitud, on trükitud, ja seda on ekspertiisa kindlaks teinud... (O. Gustawson, is.: Mis Liisa?) Ekspertiis on kindlaks teinud, et need suuremalt osalt trükitud töölistekeldris. Igatähes ei ole nad mitte kaitsepolitsei poolt trükitud ega laiali laotatud.

Mis puutub härra Johanson'i seletusse, nagu oleks sel korral wähem materjaali kui enne, siis mina pean tähendama, et komisjon ei käsitanud praegusel korral üldist organisatsiooni, ega sellesse puutuwat materjaali, waid ainult materjaali iga üksiku isiku kohta, ja sellest tulebki, et täna wähem materjaali oli ette toodud. Härra Johanson katsus tõendada, et Erdman'i kohta olla süüdistus lõpetatud. See ei wasta tõele. Erdman'i kohta ei ole süüdistus mitte lõpetatud, waid tema wastu on süüdistus jäetud, kuigi tema on wangist wabastatud ja antud politsei iseäraliku walwe alla. See on tehtud sellepärast, et materjaalide lõpulikul läbiwaatamisel selgunud on, et Erdman passiwsem oli, kui teised, ja selle tõttu temale wähem nuhtlus ähwardab, kui teistele, ning selle tõttu leidis kohtu-uuriija wõimaluse olewat teda wahi alt wabastada. (O. Gustawson, is.: Erdman oli ametiühisuste kesknõukogu esimees!)

Siis tõi härra Jõeäär ette, et kõik need isikud ei ole mitte Eestimaa töörahwa partei liikmed olnud ja ei olla ka mitte töörahwa ühise wäerinna liikmed. Mina pean tõendama, et mina olen iga kuuluwuse eraldi ette lugenud ja kõik nad on Eestimaa töörahwa partei liikmed, olgugi, et iga taskust wõi korteritest ei ole leitud liikmekaarti. See aga weel ei tõenda, et nemad selle rühmituse liikmed ei ole olnud.

Üldse kokku wõttes pean mina tähendama, et Riigikogu peaks asuma kohtuwõimude toetamisele ja mitte wastupidi. Kui kohtuwõimud on leidnud tarwilikuks neid inimesi arreteerida, on leidnud tarwilikuks nende wastu süüdistust tõsta, siis arwan mina, et Riigikogu ei peaks takistama kohtul oma ülesandeid täitmast ja sellepärast jään mina komisjoni ettepaneku juurde, nimelt et Riigikogu lubaks oma liikmeid Abels'i, Tirusson'i, Tagel'i ja Laar'i wahialla jätta ja Riigikogu liiget Mangman'i, kes on ära põgenenud, wahialla wõtta.

Juhataja K. Wirma: Hääletamisele tuleb koosseisu komisjoni ettepanek järgmisel kujul:

„Riigikogu otsustab:

1. Lubada kohtuwõimudele wahialla jätta Riigikogu liikmeid Georg Abels'i, Hans Tirusson'i, Jaan Tagel'i ja Mihkel Laar'i.

2. Lubada kohtuwõimudele wahialla wõtta Riigikogu liiget Anton Mangman'i. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on koosseisu komisjoni ettepanek wastu wõetud. (Hüüded kohtadelt: Lõpe-
tada!) Ma kuulen ettepanekut koosolekut lõpetada. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.
Lõpetan koosoleku.
Koosolek lõpeb kell 10.05 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **K. Wirma.**

Abiesimees **L. Raudkepp.**

Abisekretäär **Osk. Köster.**

